INDEX

UNIVERSÆ THEOLOGIÆ MORALIS

CONSTANTINI RONCAGLIA

CONGREGATIONIS MATRIS DEI

CUM ANIMADVERSIONIBUS ET ADDITIONIBUS

P. JOSEPHI ALEXANDRI BAMBACARI

EJUSDEM CONGREGATIONIS

EDITIO ABSOLUTISSIMA

A P. OPTATO BELLOTTI

Ord. min. reg. obs. S. P. Francisci sacræ theologiæ Lectore Jubilato, in patrio regali lucano lyceo publico theologiæ moralis professore medullitus inspecta, et permultis aliis notis, et additionibus illustrata, locupletata.

LUCAE

EX OFFICINA JOSEPHI JUSTI

MDCCCXXXV

INDEX

RERUM ET VERBORUM

Primus numerus indicat tomum, et secundus paginam.

A

ABBAS

ABORTUS

ABROGATIO

ABSENS, ABSENTIA

sunt ratione consuetudinis ibid. Possunt abesse pro inserviendo episcopo; quatenus episcopus est. 2. 179. Poenae contra absentes 2. 180. et 184. Non est necessaria monitio, ut resideant 2. 180.

Absens neque valide, neque licite confitetur sua peccata per epistolam, aut per internuncium 8. 89. Nec valide absolvitur ibid. Vide *Confessio moribundi*.

Absentia diuturna sponsi sine licentia sponsae dat isti justam causam dissolvendi sponsalia 9. 58. et seqq.

ABSOLUTIO SACRAMENTALIS

Absolutio sacramentalis consistit in solis illis verbis: *Ego te absolvo a peccatis tuis* 8. 11. An omnia haec verba sint de essentia formae sacramenti poenitentiae ibid. Absolutioni a peccatis praemittenda est absolutio a censuris. ibid. Quomodo verificetur praefata forma absolutionis, quando profertur supra peccata jam confessa, vel super indispositum 8. 12.

Absolvendus est moribundus, qui non potuit aliud exprimere, nisi quod petit absolutionem, vel si saltem signa exhibeat petendi absolutionem 8. 78. et seq. Si certo non constet per talia signa petere absolutionem, absolvendus est sub conditione ibid. Absolvendus est moribundus, qui dedit signa doloris, et petendae absolutionis absente confessario, si id alicui eidem testificentur ibid. Idem dicendum, etsi id non audiat a teste immediato, sed mediato 8. 81. Si absint testes, confessarius non debet absolvere moribundum nisi sub conditione. ibid. Si moribundus nullum det signum doloris etc. nec sit qui de hoc testificetur, nullatenus est absolvendus. ibid. Contraria sententia hodie probatur a viris doctissimis 8. 87. Dum signa doloris saltem essent dubia, absolvi posset sub conditione 8. 82. Nullatenus absolvendus, dum signa, quae dat, non possint nisi ut naturalia prudenter interpretari. ibid. Non est saepe neque sub conditione iteranda absolutio moribundo, si saltem non det aliquod novum signum dubium illius petendae 8. 86. et seq.

Absolutio non danda est in absentia vel confessarii, vel poenitentis 8. 90.

In Articulo mortis quilibet sacerdos, quamvis excommunicatus, potest absolvere a quibusvis peccatis et censuris 8. 158. et seq. Dicta de articulo mortis extendenda videntur ad ejus periculum ibid. Id non potest facere, si adsit sacerdos, qui habeat jurisdictionem 8. 161. Potest tamen prosequi quam incepit confessionem. ibid. Quicumque simplex sacerdos potest absolvere a venialibus, et a mortalibus rite

ABSOLUTIO A CENSURIS

censura extorta per errorem circa causam finalem, nulla est 1. 323. Idem dicendum de absolutione extorta per metum injustum. ibid. Nullus est absolvendus a censura, antequam parti satisfaciat, si id possit praestare ibid. Absolutio data non satisfacta parte esset valida. ibid. Absolutio a censuris danda est per verba, sive per scripturam. 1. 324. item quibuscumque verbis sufficientibus ad innuendam absolutionem. ibid. Impedimenta adeundi superiorem 321. et seq.

Qui oblitus est peccati habentis annexam censuram reservatam, remanet ab ea absolutus, si confessus est habenti facultatem ab eadem absolvendi 1. 325. Si per absolutionem una removeatur censura, altera potest remanere. ibid. Absolutio a censuris potest dari absenti, nescienti, vel etiam invito, et etiam contumaci, quamvis sine causa illicite fieret. ibid. id non potest fieri, dum datum esset privilegium absolvendi in favorem poenitentis. ibid.

Absolutio a censura ob percussionem clerici papae reservatur 2. 79. Potest ab eadem absolvere episcopus, si interveniat ea, quorum ratione potest absolvere ab aliis censuris papae reservatis. ibid. Item si percussio sit levis. ibid. Regulares possunt absolvi a suis superioribus a censura contracta ob quamcumque clerici percussionem 2. 80.

ABSOLUTIO A CASIBUS RESERVATIS

Absolvere potest a casibus episcopo reservatis summus pontifex, ipse episcopus, seu ejus successor, vel delegatus ab episcopo 8. 256. Canonicus poenitentiarius potest ab iisdem casibus absolvere; at non delegare alteri suam facultatem 8. 157. Episcopus sine juxta causa non debet denegare facultatem absolvendi a reservatis 8. 257. et seq. non intelligitur concessa facultas absolvendi a reservatis, nisi expresse coucedatur. ibid. Facultas absolvendi a casibus episcopo reservatis, non extenditur ad censuras eidem reservatus. ibid. Facultas absolvendi a reservatis latae est interpretanda, semper cum conceditur ob bonum publicum. ibid. Id eveniret, quando daretur sine respectu ad particulares personas, sed ratione magnae solemnitatis, aut indulgentiae. ibid. Stricte vero si concedatur ob bonum particularis personae, et maxime si concessa sit in gratiam ipsius, et in gratiam confessari. ibid

Simplex confessarius potest absolvere habentem casum papae reservatum, si habeat impedimentum temporale papam adeundi ibid. Facultas concessa a Tridentino cuicumque sacerdoti absolvendi a quibusdam censuris et casibus reservatis constitutos in articulo mortis extenditur ad existentes in periculo mortis 8. 262. Regulares non habent facultatem

ABSTINENTIA

ACCEPTIO PERSONARUM

ACCUSATIO, ACCUSATOR

auferendam injuriam propriam, et suorum, vel ecclesiae. ibid. In causa sanguinis debent praemittere protestationem expressam se non velle mortem. ibid. Nomine suorum veniunt omnes domestici, consanguinei, cognati usque ad quartum gradum. ibid. Possunt etiam accusare injuriantem amicum ac etiam extraneum, quoties injuria alterius ut propria reputetur 7. 40.

ACEDIA

Acedia est tristitia de bono spirituali, quatenus ad nos pertinet. 1. 106. Oritur ex nimio affectu ad temporalia, et ex terrore laborum. 1. 107. Ex genere suo est peccatum mortale. ibid. Ex acedia oriuntur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, evagatio mentis. ibid. Acediae remedia. ibid. et pag. seq.

ACOLYTHUS

Acolythatus quartus est ordinum minorum. 9. 12. Illius materia sunt urceoli vacui, et candelabrum extinctum; et forma sunt verba, quae proferuntur in horum traditione. ibid. Officium est praeparare luminaria, deferre cereum, praeparare ampullas etc. ibid.

ACTUS HUMANUS

Actus humanus dicitur ille, cujus homo dominus est, et procedit a libero arbitrio. 1. 461. Dicitur humanus, quatenus a ratione regulatur. ibid. Bonus est, quando convenit naturae rationali ex ratione operanti, et malus quando disconvenit. 1. 471. Si objectum sit bonum vel malum, actus ab eo desumit suam malitiam essentialem. ibid. Actus omnino malus est, etsi habeat objectum bonum, dum finis operantis sit pravus. ibid. Si objectum sit indifferens, actus desumit essentialem bonitatem, vel malitiam a fine operantis. ibid. Dum desumit essentialem moralitatem ab objecto, potest alteram accidentalem habere a circumstantiis, et maxime a fine. ibid. et pag. seq.

Actus humanus deliberatus in individuo semper est bonus vel malus 1. 52. Actus externus de se non habet augere bonitatem, vel malitiam internam, quamvis per accidens id possit praestare. 1. 55.

ADDITIO

Additio in formis sacramentorum nulla reddit sacramenta, si tollat illarum significationem substantialem 7. 102. Additio in missa de se est peccatum grave 7. 266. Excusari potest ratione parvitatis materiae, nisi adsit scandalum. ibid.

ADJURATIO

Adjuratio est contestatio rei sacrae, per quam adjuratus inducitur ad aliquid faciendum, vel omittendum 4. 701. Ut

ADULTERIUM QUOAD OBLIGATIONEM RESTITUTIONIS

Adulter tenetur alere filium ex adulterio conceptum post tertium annum a nativitate 5. 170. Primis tribus annis tenetur alere mater, si possit; et vi et fraude non inducta sit ad copulam admittendam. ibid. Si filius sine justa causa in hospitali exponatur, restituendae sunt ipsi expensae pro eo alendo, et solum possunt adulteri excusari, si ex justa causa exponant. 5. 171. Adulteri tenentur compensare damna filiis legitimis obvenientia 5. 172. Ad id tenetur adulter, etsi non suaserit matri supponere spurium inter legitimos. ibid. Si dubium sit, an filius sit adulteri, vel mariti, adulter excusari potest a quacumque restitutione. ibid. Si certum sit esse duorum, qui cum uxorata adulterati sunt, obligandi sunt pro rata ad expensas, et compensanda damna, quamvis incertum sit ex quo illorum filius conceptus sit. ibid. Adultera tenetur quoad potest compensare damna illata filiis legitimis. 5. 173. Non tenetur manifestare suum crimen. ibid. Quando teneretur manifestare. 1. 174. Bene perpendat confessarius an expediat obligare mulierem ad relinquendam schedulam de suo delicto, post mortem manifestandam. ibid.

ADULTERIUM QUOAD DIRIMENDUM MATRIMONIUM

Vide *Crimen.*

ADULTERIUM QUOAD FACIENDUM DIVORTIUM

Adulterium, et quaecumque copula etiam innaturalis praebet justam causam divortii. 9. 293. Oportet tamen saltem dari suspicionem violentam adulterii 9. 294. Non potest fieri divortium, si mulier vi opprimatur. ibid. Bene tamen si ex metu adulteretur. ibid. Si vir sive expresse, sive tacite consentiat in adulterium uxoris, et e contra, non potest fieri divortium. 9. 295. An vir dicatur tacite consentire, si domo expellat eam praevidendo esse adulteraturam. ibid. Non licet facere divortium, si conjux innocens injuriam condonavit. ibid. Quando conjux innocens teneatur expellere adulterum. ibid. Quando intelligatur injuriam condonasse 9. 298. Dum ambo conjuges fuerint adulterati, non possunt facere divortium. 9. 297. Si conjux innocens adulteretur post latam sententiam divortii, qui fuerat condemnatus in pristinum est restituendus. 9. 298. Non refert, an unius adulterium sit prius, alterius posterius, neque quoad forum in-

3. 299. Licitum est ex justa causa jurare cum aequivocatione, et si fiat sine justa causa, non videtur peccatum grave. ibid.

ÆTAS QUOAD BENEFICA.

Ætas requisita ad obtinendum episcopatum debet esse annus trigesimus 2. 185. Eligendus ad dignitatem in cathedrali habentem annexam curam animarum requiritur annus 25. et si non habet annexam talem curam, annus 22. 2. 186. Canonicus poenitentiarius debuit incepisse annum 40. ibid. Canonici cathedralis eam saltem debent habere aetatem, ut possint promoveri ad ordinem, quem exposcit canonicatus. ibid. Canonici aliarum ecclesiarum satis est, si habeant annos 14. si aliud non ferat canonicatus, vel status ecclesiae. ibid. Parochi debent attingere annum 25. ibid. Idem dicendum de vicariis perpetuis. 2. 187. Ad benefica simplica sufficit aetas 14. annorum: et minor etiam satis est, si ita praescripserit fundator. ibid. Ætas computatur a die nativitatis. ibid. Praesentatus ad beneficium debet habere aetatem tempore praesentationis. ibid.

ÆTAS QUOAD ORDINES.

Ætas quoad ordines minores nulla designatur et satis est attigisse usum rationis, quamvis non expediat nisi circa annum 12. vel ad primam tonsuram admittere. 9. 26. Ad subdiaconatum necesse est attigisse annum 22. ad diaconatum annum 23. ad sacerdotium annum 25 ibid. Si aliqua horae deficiant ad complendum tempus, et incepta sit ultima dies, bene potest quis ad ordinem promoveri. ibid. In praxi sequenda contraria sententia, et quare. 9. 33.

ÆTAS QUOAD CONFESSIONEM ET COMUNIONEM

Ætas quoad obligationem annuae confessionis est septennium,, vel etiam prius, si malitia suppleat aetatem. 8. 46. Valde utile adhuc ante septemnium puerulos ad confessarium addurere; ut paulatim hujus sacramenti receptioni assuescant. 8. 56. Sed plerumque ab absolutione abstinendum, nisi idonea materia, et rationis plenitudo reperiatur. ibid Quoad obligationem recipiendi eucharistiam attendenda est aetas, qua pueri possint illam recipere cum actuali devotione. 7. 213. Viaticum administrandum est cuicumque habenti usum rationis 7. 233. et seq. Etiam pueris doli capacibus statim post septemnium. ibid Ac etiamsi dubitetur de eorumdem pleno rationis usu. ibid. Immo in synodalibus constitutionibus possunt parochi ad hoc compelli ab episcopis sine reprehensione. ibid.

ÆTAS QUOAD SPONSALIA, ET MATRIMONIUM

AFFINITAS

AFFINITAS QUOAD DISPENSATIONEM

AGNUS DEI

ALBA

ALIENATIO BONORUM ECCLESIAE

Alienatio bonorum ecclesiae utroque jure prohibita est 6. 318. et p. seq. Prohibetur alienatio etiam late sumpta, non solum nempe dominii directi, et utilis, sed etiam translationis alicujus juris in alterum bonorum ecclesiae. ibid.

ALIENATIO QUOAD LOCATIONEM, ET EMPHYTEUSIM

Non licet locare res ecclesiae ultra triennium, quod tamen intelligitur de triennio utili. 6. 319. Locatio ultra triennium, si contractus sit individuus, totus nullus est, si dividuus sustineri potest quoad tempus trienni. 6. 320. Locatio ultra sexennium cum clausula, ut singulis trienniis nova locatio censeatur, illicita est ibid. Idem dicendum de locatione ad triennium cum obligatione eam continuandi. ibid. triennium locare fructus. ibid. Non licet dare ad emphyteusim bona ecclesiae non solita dari in emphyteusim, vel si incorporata fuerint ecclesiae. 6. 321. Quando intelligantur incorporata. ibid. Res nullius utilitatis possunt sine solemnitatibus dari in emphyteusim ad meliorandum. ibid. Postquam redierunt ad ecclesiam finita emphyteusi non possunt iterum dari in emphyteusim sine solemnitatibus.

ALIENATIO QUOAD PIGNUS, VEL HYPOTHECAM, PERMUTATIONEM, ET TRANSACTIONEM

Non possunt hypothecari hypotheca speciali bona ecclesiae. 8. 321. et seq. Poenae inflictae contra alienantes bona ecclesiae non afficiunt qui ea sobdunt hypothecae generali. ibid. Vetita est permutatio bonorum ecclesiae, et id etsi fiat cum bonis alterius ecclesiae. ibid. et pag. seq. Non licet ecclesiae transigere quoad rem sibi incorporatam. 8. 323. Si sit apud alterum, qui putet ad illam jus habere, potest transigere accipiendo pecuniam. Si vero actu illam possideat, potest dare non rem, sed pecuniam, ut transigat cum eo, qui putat, jus an illam habere. ibid.

ALIENATIO QUOAD PARTICULARIA BONA

Bona immobilia corporalia ecclesiae, quae nempe sunt fructifera, non possunt sine solemnitatibus alienari. 8. 325. Ad alienanda immobilia corporalia exigui valoris sufficit consensus episcopi. ibid. Ad haec non extenditur juramentum, de non alienandis bonis ecclesiae. ibid. Quae dicenda sint exigui valoris. ibid. In dioecesi Lucana cum consensu archiepiscopi permutari possunt, dari in emphyteusim, vendi etc. bona ecclesiae, quorum fructus non excedant quatuor

ALIENATIO QUOAD CAUSAS, ET SOLEMNITATES

ALIENATIO QUOAD NULLITATEM, REVOCATIONEM, ET POENAS

supina; neque eas incurrunt qui celeri restitutione sibi perspexerint etc. 8. 343. et seq. Quid praestandum circa restitutionem bonorum alienatorum. 8. 345. et seq.

ALIMENTA

Quae veniant nomine alimentorum. 4. 171. et seq. Alimenta praestanda a parentibus quibuscumque illegitimis, etiam spuriis. ibid. Subministanda sunt juxta decentiam status ipsius filii. ibid. Alenda etiam est familia filii sive legittimi, sive spurii, si non possit facere per seipsum. 4. 173. Sub nomine alimentorum venit dos filiarum. ibid.

Mater per integrum triennium tenetur dare lac filio etiam spurio 4. 173. Male agunt, dum dant proprios filios aliis lactandos. 4. 174. Si pater non possit, mater tenetur filios alere. ibid. In defectu parentum ascendentes debent filios alere 4. 176. Item ii, qui habuerunt bona patris titulo haereditatis, sicut etiam fiscus. ibid. Quae sint causae; unde parentes possint negare filiis alimenta 4. 177. Nunquam negare possunt alimenta filiis constitutis in gravi necessitate 4. 179. Parentes tenentur dotare filias juxta suas facultates, et mariti dignitatem. 4. 174. Non est immunis pater ab hoc onere, etsi filia sit emancipata. ibid. et nupserit indigno. 4. 175. Haec doctrina non habet locum, quando filia est ex se dives. ibid. Mater si possit tenetur ob impotentiam patris dotare filias. 4. 176.

Maritus tenetur alere uxorem 4. 190. Cessat haec obligatio, si dos dolose non tradatur, vel culpa uxoris pereat. ibid. Si Solum partem dotis habuit, solum pro rara teneretur alere. 4. 191. Quid si duxit uxorem nulla facta mentione dotis. ibid Non tenetur eam alere, si propria culpa ab ipso recedat. ibid. Nec si adulterata fuisset. ibid. Supradicta habent locum in foro conscientiae. ibid. In foro externo tenetur alere ante sententiam judicis. ibid. Immo debet subministrare expensas pro lite. ibid. Uxor tenetur alere maritum inopem. 4. 194.

Frater tenetur alere sororem inopem juxta convenientiam sui status. 4. 203. Idem dicendum de sororibus erga fratres 4. 204. Frater tenetur dotare sorores in defectu patris 4. 203. etiam uterinas, si habeat bona matris. ibid. et pag. seq.

ALTARE

Missa celebranda est super altare lapideum, saltem in ea parte, in qua fit consecratio 7. 299. et seq. Debet esse ab episcopo consecratum. ibid. Consuetudo non dat posse consecrare altare iis, qui revera non habent privilegium. ibid. Si cousecretur tota mensa superior affixa interiori structurae, exe-

rio non intelliguntur approbati pro aliis. ibid. Approbati pro audiendis una vice confessionibus monialium non intelliguntur in posterum approbati. ibid. Etiam tempore jubilaei non possunt moniales eligere confessarium pro ipsis non approbatum. 8. 171. Approbatio episcopi requiritur etiam pro confessario monialium regularibus subjectarum. ibid. Licet sufficere possit ratihabitio ordinarii de praesenti, non sufficit de futuro 8. 174. Quicumque sacerdos censetur approbatus pro absolvendis constitutis in articulo mortis. Vide v. *Absolutio sacramentalis*.

AQUA

Aqua. Vide *Baptismus*.

Aqua admiscenda est vino in sacrificio missae ex ecclesiae praecepto, obligante sub gravi 7. 186. Si non fuit vino admixta in offertorio, est admiscenda ante consecrationem, non vero post consecrationem. ibid. Aqua vino admiscenda debet esse modica. ibid. Valida est consecratio, si non infundatur tanta aqua, ut vinum cesset esse vinum. ibid. Aqua in sanguinem Christi transmutatur. 7. 187. Secunda ablutio digitorum sacerdotis post communionem sola aqua fieri potest 7. 274.

ARBITER, ARBITRATOR

Arbitrer est ille, qui eligitur in compromisso, ut judicet, servato ordine juris in substantialibus 6. 205. Arbitrator non tenetur servare ordinem juris judiciarii, sed solum quae juris naturae sunt, et pro bono pacis potest uni aliquid demere. ibid. Religiosus non potest esse arbiter, si id non faciat de licentia praelati, et pro utilitate monasterii, 6. 205. Minores, nec mulieres non possunt esse arbitri. ibid. Arbiter graviter peccat sine scientia sufficienti arbitri munus suscipiens. ibid. Et tenetur reficere damna ex sua ignorantia allata. ibid. Multoties non est tutus in conscientia viri docti consilium sequens. ibid.

ARCTATUS RATIONE BENEFICII

Arctatus ratione beneficii accepti vel accipiendi potest intra primum annum sedis vacantis habere a capitulo dimissorias ad ordines recipiendos 8. 300. Qui sint arctati ratione accepti vel accipiendi beneficii. ibid. et pag. seq.

ARRHA

Arrha significat quod datur velut in pignus servandae promissionis de futuro matrimonio 9. 60. Non amittit arrham qui juste resilit a sponsalibus. ibid. Arrha apponi potest a contrahentibus sponsalia in quavis quantitate, in triplo, vel quadruplo reddenda a resiliente 9. 61.

Arrogatio. Vide *Adoptio*.

tione officii tenetur pro rata ad restitutionem 2. 292. Non debet expectare sententiam judicis ad faciendam restitutionem. 2. 293. Neque suae obligationi satisfacit per eleemosynas antea factas. ibid. Neque a restitutione se eximit recitando sequenti die officium diei praecedentis. 2. 294. Quibus facienda sit restitutio. 2. 295.

Ad satisfaciendum praecepto de missa audienda necessaria est attentio externa et interna saltem virtualis 4. 103. et seq. Sufficit attentio ad ea, quae dicit sacerdos. ibid. Incumbens operi pio incompossibili cum missae auditione non satisfacit praecepto de missa audienda. 2. 105. Secus si non sit incompossibile. ibid. In extasim raptus tempore missae intelligitur eidem sufficienter attentus. 2. 106. Confitens peccata tempore missae non satisfacit praecepto audiendae missae 4. 109. Nisi sit per breve tempus. ibid. Excusarentur famuli ad missam obligati, si non possent aliam audire, et confessionem differre deberent. ibid.

Sacerdos voluntarie distractus per tempus notabile in missa celebranda peccat mortaliter; et multo magis, si id praestet tempore canonis 7. 270.

ATTRITIO

Attritio est dolor commissi peccati ex motivo supernaturali inferiore, quam charitatis Dei super omnia 8. 26. Sufficit una cum sacramento ad justificationem. ibid. Opinio de sufficientia attritionis ad justificationem assequendam una cum sacramento est tutior 8. 29.

AVARITIA

Avaritia est appetitus inordinatus divitiarum. 1. 92. De se non est nisi peccatum veniale. ibid. Ex ea oriuntur duritia cordis, nimia mentis solicitudo, violentia, perfidia, perjurium, fraus et dolus. ibid. Ipsius remedia 1. 93. Turpius hoc vitium in viro ecclesiastico. ibid.

AUCTOR

Unicus auctor, generaliter loquendo, non facit opinionem probabilem. 1. 12. Facit opinionem probabilem, vel etiam probabiliorem, si afferat rationem satis validam. 1. 13.

AUCUPIUM

Licitum est aucupium in locis communibus 5. 23. Si exerceatur in praediis domini particularis, resarciendum est damnum, si aliquod ex aucupio sequatur. 5. 24. et seq. Bene prohibetur aucupium quibusdam mensibus ibid. Princeps potest sibi reservare aucupium in quibusdam locis. ibid. Si illud sibi reservet in loco domini particularis, debet illius gravamen compensare. ibid. Exercere aucupium contra man-

dum non debet labi triduum. ibid. Inconveniens est baptismum domi extra necessitatem ministrare sine aqua ad hoc benedicta. ibid.

BAPTISMUS QUAD MATERIAM ET FORMAM

Materia remota baptismi est aqua naturalis 7. 126. Quam conveniens fuerit esse materiam hujus sacramenti. ibid. Glacies aut nix non sunt materia sufficiens baptismi. 7. 127. Baptizare cum aqua valde foeda est peccatum mortale. ibid. Quae aquae non sint materia sufficiens hujus sacramenti. ibid. Quae aquae sint materia dubia hujus sacramenti. 7. 127. Baptismus sub gravi administrandus est cum aqua, ab ecclesia ad hunc effectum benedicta 7. 128. Ablutio est materia proxima baptismi. ibid. Hujusmodi ablutio valide fit immersione, infusione et aspersione, si tamen hoc ultimo modo collatus tanta adhibeatur aqua, ut aliquo modo difluat. ibid. Ad licite administrandum baptismum servandi sunt ritus propriae ecclesiae. 7. 129. Omittere trinam infusionem esset peccatum grave ibid. Recensentur casus, in quibus controvertitur, an ablutio sit valida. ibid. Non licet projicere puerum jamjam moriturum in puteum ad illum baptizandum. 7. 130.

Forma baptismi sunt illa verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus S.* ibid. Ly *ego* non est de necessitate formae. ibid. Nulla esset forma baptismi, nisi exprimeretur minister, actio baptizandi, persona quae baptizatur, Dei unitas, et personarum Trinitas 7. 132. Examinatur quae omissio verborum forma redderet nullum baptismum 7. 133. Variae adducuntur formae, quae redderent dubiam collationem baptismi ibid. Quae observare debeat parochus ad conservandam mundam aquam baptismi, vel si deficiat. 7. 134. Quid praestare debeat, si aqua vi frigoris conglaciet, vel sit nimis gelida. ibid. Debet summa diligentia instruere obstetrices de modo valide et licite baptizandi. 7. 135.

BAPTISMUS QUOAD MINISTRUM, ET SUBJECTUM

Minister ordinarius baptismi est solus parochus. ibid. Graviter peccarent parentes puerum extra parochiam, si in ea sit fons baptismalis, sine necessitate deferentes. ibid. Sacerdotes, et diaconi ex delegatione parochi possunt solemniter baptizare. ibid. In casu necessitatis etiam laicus potest, et debet baptizare. 7. 136. Etiamsi non sit baptizatus. ibid. Laicus administrans baptismum praesente sacerdote peccat graviter. ibid. 7. 137. Mulier non debet baptizare praesente

irregularitatem incurrat. ibid. Quomodo parochus instruere debeat obstetrices. 7. 149. Quid praestandum parocho cum baptizatis ab obstetricibus et expositis. ibid. Signa ex quibus cognoscatur, an abortivi vivant. 7. 152. Defunctae matris sectionem praecipit rituale, ut puer baptizetur. 7. 152. Multi recentiores theologi docent eamdem pati debere matres viventes, ubi nullum aliud superest remedium pro baptizando puero, nec vi morbi impares videntur. ibid.

BAPTISMUS QUOAD EFFECTUS ET CAEREMONIAS

Baptismus delet peccatum originale, et omnia actualia, conferendo gratiam sanctificantem. 7. 153. Item ratione ipsius datur gratia sacramentalis, qua baptizatus possit adimplere suas obligationes. ibid. Non removet fomitem, et alias poenalitates, et cur. ibid. Imprimit characterem, et qui ejus effectus. ibid. Adultus ad recipiendum valide baptismum debet habere intentionem illum recipiendi. 7. 154. Neque recipit gratiam sine dolore supernaturali peccatorum, bene vero characterem. ibid.

In solemni administratione baptismi debet adesse patrinus. ibid. Quae sint necessaria, ut aliquis valide in patrinum assumatur. 7. 155. Qui illicite admittantur ad officium patrini. ibid. Religiosi non sunt admittendi ad officium patrini. 7. 156. Conveniens est quoscumque ecclesiasticos sacris ordinibus initiatos, non gerere munus patrini. ibid. Ad summum unus et una admittendi sunt in patrinos. ibid.

Explicantur caeremoniae praecedentes baptismum. 7. 157. Item caeremoniae comitantes et consequentes baptismum. ibid. et p. seq. Conveniens esset quoscumque fideles saepe recolere abrenunciationem factam diabolo, ejusque pompis in baptismo, et quotannis recolere diem suscepti baptismi. 7. 159.

BELLUM

Bellum est dissidium inter principes ordinatum ad pugnam. 3. 108. Et ratione solum probabili non licet principi indicere bellum alteri civitatem vel provinciam possidenti. ibid. Immo nec ex ratione solum probabiliori, si quodammodo non pertingat ad certitudinem. ibid.

BENEDICTIO

Benedicere vestes pro missa celebranda pertinet ad episcopum, nec potest simplici sacerdoti delegare talem facultatem. 7. 309. Superiores regulares possunt hujusmodi vestes ex privilegio benedicere pro usu suarum ecclesiarum. 7. 310. Probabiliter etiam pro usu aliarum ecclesiarum. ibid.

tia requiritur in beneficiatis. 2. 187. Item in beneficiatis morum probitas requiritur, et maxime in exercentibus curam animarum. 2. 189.

Electus in parochum debet habere intentionem saltem intra annum ascendendi ad sacerdotium. 2. 190. Si non habeat saltem intentionem, peccat graviter, et tenetur restituere fructus perceptos, si non mutet voluntatem, et ad sacerdotium ascendat. ibid. Satis est, si habeat voluntatem conditionatam ascendendi ad sacerdotium. 2. 191. Qui habens talem voluntatem postea mutat, non tenetur restituere fructus interim perceptos. ibid. Qui assumit beneficium animo solum ad tempus retinendi, si non habeat annexum ordinem sacrum, non peccat nisi leviter. 2. 192. Eligendus ad simplex beneficium, cui annexus est ordo sacer debet habere sub gravi animum illum suscipiendi. ibid. Qui scienter confert beneficium parocho animum non habenti suscipiendi sacerdotium peccat graviter, et in defectu parochi tenetur ad restitutionem. ibid. Quando ad beneficium vocantur consanguinei fundatoris, caeteris paribus praeferendi sunt proximiores. 2. 193. Descendentes ex foemina possunt aeque praesentari ac descendentes ex masculo, caeteris paribus, ibid.

— Quae desideranda sint in eligendis ad beneficia. Vide *Electio*.

— Beneficiatus quoad residentiam. Vide *Absentia*.

BESTIALITAS

Bestialitas est concubitus cum individuo alterius speciei. 4. 338. Est gravissimum peccatum inter vitia carnis, et eodem modo intercedit cum quacumque bestia quis congrediatur, et in quacumque parte ipsius, et hoc sive agendo, sive patiendo. ibid. Intervenit hoc peccatum in quocumque congressu cum daemone, et insimul peccatum superstitionis. 4. 339. Explicatur ille casus reservatus nostrae dioecesis. *Bestialitas aut concubitus cum daemone quoad masculos et foeminas*. 4. 340.

BIGAMIA, BIGAMUS

Bigamia triplex est, vera, interpretativa, et similitudinaria. 2. 144. Vera intervenit, quando quis successive plures duxit uxores, atque cum eis matrimonium consummavit. ibid. Interpretativa datur, quando quis duo contraxit matrimonia, quorum unum fuerit invalidum. 2. 145. Excusari potest ab hac bigamia, qui unum matrimonium invalide contraxit ex defectu consensus, vel duo matrimonia invalide. ibid. Incurrit interpretativam bigamiam, qui ducit viduam, quae cum alio consummavit matrimonium, vel mulierem ab alio corruptam; item si vir cognoscat uxorem,

episcopo, ut episcopus est. 2. 179. Si absint primo anno; privandi sunt dimidia parte fructuum; si secundo, omnibus fructibus, si tertio, ipso beneficio. 2. 180. Non possunt abesse a choro, etsi contenti sint amittere distributiones. 2. 261. Debent canonici per seipsos inservire, et non per substitutum. 2. 261. Ubi invaluit consuetudo inserviendi choro per substitutum potest tolerari. ibid. Non enim sublata est ista facultas a Tridentino. ibid. Non debet tamen frequenter, et sine justa causa hoc fieri. ibid. Habent obligationem psallendi. 2. 262. Non possunt se eximere ab inserviendo per seipsos, et a psallendo ratione cujuscumque consuetudinis. 2. 265. Neque ratione privilegii, nisi legitimum, ac vigens sit, hinc corrigenda dicta superius R. II. 2. 259. Vide *Beneficium, Beneficiatus*.

CAPPELLANIA, CAPPELLANUS

Cappellania est beneficium simplex fundatum in cappella, seu ecclesia cum episcopi auctoritate. 2. 162. Desinit esse beneficium, si non erigatur auctoritate superioris, vel non sit perpetua, sed ad nutum amovibilis. ibid. Cappellani obtinentes beneficium in ecclesiis collegiatis habens annexum servitium in choro, tenentur residere. 2. 176. Quas poenas incurrant non residendo, vel non canendo in choro. Vide v. *Canonicus*.

CAPPELLANUS QUOAD OBLIGATIONEM MISSAE CELEBRANDAE

Cappellanus potest celebrare per alium, quoties fundator cappellae non voluerit expresse, ut per seipsum celebraret. 7. 335. Semper ordinarie praesumere debet testatorem praescripsisse etiam obligationem sacrificii. ibid. Si teneatur quotidie celebrare, potest semel in hebdomada omittere missam ad vitandum peccatum, et ratione indevotionis. 7. 336. Ex aliis causis solum valde raro posset missam omittere. ibid. Neque valet consuetudo, nisi de ea legitime constet. ibid. Si possit celebrare per seipsum, vel per alium, numquam potest ex praefatis causis missam omittere. 7. 337. Potest tamen praesumi testatorem permittere quandoque ratione honestae recreationis missae omissionem. ibid. Hoc non est dicendum, si missa imposita sit ratione loci. ibid. Dum potest missam omittere; non potest stipendium sumere pro alia missa celebranda. ibid. Ratione infirmitatis potest per 15. dies abstinere a missa celebranda obligatus per seipsum celebrare. ibid. Si cappellanus sit valde pauper, et diuturno morbo laboret, unde indigeat fructibus cappellaniae ad sui sustentationem, non tenetur missas omissas supplere. 7. 338.

CAPITULUM

Capitulum cathedralis, vivente episcopo, non potest facere leges tangentes statum episcopatus. 1. 133. Solum potest facere statuta in ordine ad particularia negocia ipsius capituli, et quae conditiones ad hoc requirantur. ibid. Sede vacante potest ferre leges obligantes totam dioecesim. 1. 134. Tales leges perseverant usque dum revocentur. Capitula inferiorum ecclesiarum possunt ferre leges in ordine ad negotia ipsius capituli et ecclesiae. ibid. Vide *Episcopus, Electio.*

CARCER

Juste damnatus ad carcerem debet in eo permanere, nisi forte sit nimis tristis. 7. 65. Damnatus ad aliam poenam potest fugere e carcere, in quo interim custoditur. ibid. Potest carcerem et compedes effringere. 7. 65. Possunt illi subministrari instrumenta ad carcerem infringendum, si reus non sit valde reipublicae perniciosus 7. 66.

CARNIUM ESUS

Abstinentia a carnibus in die jejunii importat abstinere ab omni eo quod venit sub nomine carnium. 4. 134. Sub nomine carnis venit etiam sanguis, sagimen, et jus carnis. ibid. In comestione carnis datur parvitas materiae. 4. 135. Toties peccat; quoties quis die jejunii comedit carnes. ibid. Dispensatus a carnibus, si possit jejunare, non est dispensatus a jejunio, si non invaluit consuetudo in contrarium. ibid. Hanc consuetudinem sustulit Benedictus XIV. 4. 136. Dispensati a carnibus non possunt eodem tempore edere pisces. 4. 136. Hoc locum habet etiam in dominicis quadragesimae, et in aliis jejunii diebus infra annum. ibid. Dispensati a carnibus non possunt eas edere in refectiuncula vespertina. ibid. Dispensatus a carnibus intelligitur dispensatus a lacticiniis. ibid. Quid dicendum de patribusfamilias, qui filios, vel famulos bene valentes curant dispensandos a cibis quadragesimalibus. 4. 156.

Castratio. Vide *Mutilatio.*

CAUPONES

Caupones non possunt subministrare carnes, seu alios cibos vetitos volentibus frangere jejunium. 3. 124. Multoties possunt praesumere edentes carnes, vel alios cibos a jejunio excusari. ibid.

Causa dispensandi circa matrimonium. Vide *Dispensatio.*

CENSURA

Censura est poena inflicta ab ecclesia in foro exteriori, privans baptizatum usu aliquorum bonorum spiritualium, ut a contumacia discedat 1. 277. Censura non potest privare

CENSURAE QUOAD POTESTATEM ILLAS FERENDI

CENSURAE QUOAD FORMAM ET SOLEMNITATEM ILLAS FERENDI

nem, per prorogationem temporis a judice assignati ad aliquid faciendum, si aliquis cesset esse subditus, dum committit delictum sub censura prohibitum, si suspendatur judex, a quo fuit lata censura. ibidem et p. seq. Censura lata ad futura peccata praecavenda, non est necesse collata sit in scriptis. 1. 288. Requiritur scriptura, dum fertur per modum sententiae ob peccatum praeteritum. ibid. Debet exprimi causa particularis latae censurae, atque ipsius exemplar tradendum est reo, si exposcat. ibid. Id tamen non est necesse servari a praelatis regularibus. ibid.

Ad incurrendam censuram latam a jure, vel ab homine ad futurum peccatum praecavendum, non praerequiritur monitio 1. 290. Ad incurrendam censuram latam ab homine pro culpis praeteritis, vel praesentibus, habentibus respectum in futurum, requiritur monitio. ibid. Non requiritur ob punitionem culpae praeteritae. ibid. Quomodo facienda sit talis monitio. 1. 191. Monitio debet esse triplex, vel una, quae tres includat. ibid. Non exigitur trina monitio ad valorem censurae, nisi in quibusdam particularibus casibus. 1. 292. Monitio est necessaria, etsi constaret aliquem futurum contumacem. ibid. Si judex praecipiat alicui sub poena ferendae censurae, non oportet monere transgressorem, antequam illum censura puniat, secus si censura ferendae sententiae sit a jure. ibid.

Qui transgressus est legem, aliquod delictum punientem sub poena latae censurae, citandus est, ut possit se defendere, antequam declaretur in censuram incidisse 1. 293.

CENSURAE QUOAD CAUSAS EAS FERENDI, ET QUOAD EOS, QUI CENSURIS INNODANTUR

Censurae minores ferri possunt pro veniali peccato; majores vero solum pro culpa gravi. 1. 294. Pro censuris minoribus intelligitur non solum excommunicatio minor, sed etiam suspensio et interdictum ab usu alicujus rei ad breve tempus. ibid. Praeceptum aliquid prohibens, vel praecipiens sub censura gravi intelligitur obligare sub gravi 1. 295. Excipitur praeceptum aliquid praecipiens sub censura ferendae sententiae, quae non possit imponi sine praecedenti trina monitione. ibid. Peccatum, ratione cujus imponi possit censura, debet esse externum. ibid. Item debet in actu externo elucere gravis malitia, et esse completum et consummatum in ea specie, qua prohibetur. 1. 296. Aliquando lex afficit censura actum non consummatum. ibid. Cum censura afficit mandatum, incurrunt eam mandantes etiam effectu non sequuto. ibid.

CENSURAE QUOAD CAUSAS EXCUSANTES AB ILLIS INCURRENDIS; ET QUOAD DENUNCIANDUM ALIQUEM IN CENSURAS INCURRISSE

ibid. et pag. seq. Ignorantia affectata excusare potest a censura, lata contra scienter aliquid facientes. ibid. Metus gravis cadens in virum constantem excusat a censuris. 1. 311. Non excusat, si aliquid ex tali metu fiat in contemptum legis ecclesiae. ibid.

Qui censuram contraxit, debet ut excommunicatus denunciari. 1. 312. Debet antea citari et citatione non praemissa invalide declararetur censura ligatus. ibid. Si post citationem compareat, et emendetur, non est denunciandus, sed absolvendus. ibid. Si interponat appellationem coram judice delegato, qui eam acceptet, suspenditur denunciatio; secus si coram judice ordinario. ibid. Vide *Absolutio quoad censuras.*

CENSUS

Census est jus percipiendi annuam pensionem ex re aliena utili et fructifera. 6. 68. Dividitur in consignativum et reservativum. 6. 69. In reservativo aliquis transfert in alterum dominium utile et directum rei suae, et reservat sibi pensionem. ibid. In consignativo retinetur dominium super rem censitam, et transfertur in alterum jus ex ea percipiendi pensionem. ibid. Census personalis est jus exigendi pensionem ex eo quod aliquis lucrabitur industria etc. ibid. Realis est jus exigendi pensionem ex re aliena fructifera, et mixtus fundatur in tali re, et simul in industria personae. ibid. Item dividitur in redimibilem et irredimibilem, perpetuum et temporalem. ibid.

Ad justitiam census exposcitur vera voluntas vendendi ex parte censuarii, et emendi ex parte censualistae, ut res censita sit fructifera, et sub dominio censuarii, et ut interveniat justum pretium. 6. 70. Census personalis reprobatur a jure positivo, quamvis possit ex jure naturae sustineri. ibid. Qualis debeat esse res immobilis fructifera, super quam census constituitur. ibid. Fundus satis est, si sit designatus in specie, quamvis non in individuo. ibid. Debet fieri pecunia numerata praesentibus testibus et notario 6. 72. vel etiam cedula bancharia. ibid. Non debent fieri in creatione census anticipatae solutiones, neque pacta, quibus censuarius teneatur de casibus fortuitis, ad quos de jure non tenetur; vel quod non possit rem censitam alienare. 6. 73. Non sufficit si loco pecuniae tradatur gemma, vel aliae merces, neque si partim pecunia, partim aliae res, neque si computentur debita censuarii. ibid. Neque sufficit quod tradatur pecunia cum pacto, ut statim post contractum restituatur. ibid.

Ad justitiam item census exposcitur, ut censuarius volens vendere rem censitam admoneat censualistam. 6. 74. Si

CHARACTER

CHIROMANTIA

CHRISMA

CINGULUM PRO SACRIFICIO

CLERICUS

CLERICUS QUOAD OBLIGATIONEM SERVANDI LEGES CIVILES

nullatenus potest testari. 6. 254. Quid possint clerici beneficiati praestare circa testamentum in dioecesi Lucensi. 6. 258. Novitii valide testantur, neque quoad hoc necessarius est episcopi consensus. 6. 254. Si ingressus sit in religionem incapacem bonorum ecclesiasticorum, statim a professione ipsius bona transeunt ad haeredem. ibid. Vide *Bona ecclesiasticorum*.

CHOCOLATUM

Chocolatum ex sua natura frangit jejunium. 4. 140. Solummodo cohonestari potest ex universali consuetudine tolerata. ibid. Uncia chocolati reducitur ad parvitatem materiae, etsi sumatur in die jejunii. ibid. Non licet autem pluries in die, nec in majori quantitate, quam unius uncie sumere. 4. 145.

CODICILLUS

Codicillum facere possunt omnes, qui possunt testari. 6. 308. In codicillo institui directe non potest haeres. ibid. Possunt in codicillo fieri donationes causa mortis, legata etc. et declarari testamentum. ibid. Quomodo indirecte possit in codicillo haeres institui. ibid. Ad valorem codicilli de jure communi requiruntur quinque testes. ibid. De jure vero nostro municipali duo, si de codicillo detur publicum instrumentum, tres vero si non detur, sed debent esse masculi. 6. 311. Quem effectum praestet clausula codicillaris. 6. 308.

COGNATIO

Cognatio est triplex, naturalis, legalis, et spiritualis. 9. 170. Cognatio spiritualis est proximitas personarum, oriens ex statuto ecclesiae propter collationem baptismi, et confirmationis, vel susceptionem recipientis haec sacramenta. 9. 174. Quae requiruntur, ut patrinus contrahet hanc cognationem. ibid. Habet dirimere matrimonium inter personas spiritualiter cognatas. 9. 175. Quae sint hae personae. ibid. Quando hoc impedimentum sit dubium, adeoque non attendendum. ibid. Quae sint exprimenda, dum petitur dispensatio super impedimento cognationis spiritualis. 9. 176.

Ratione cognationis spiritualis non oritur privatio juris petendi debitum. 9. 310. et p. seq.

Vide *Consanguinitas*, *Adoptio*.

COLLATIO, COLLATOR BENEFICII

Collatio libera beneficii est donatio libera ejusdem, facta ab habente liberam potestatem. 2. 212. S. Pontifex est universalis collator omnium beneficiorum. ibid. Si praeveniat ordinarium, attendenda est ipsius collatio, quamvis agatur de beneficio, quod possit ordinarius conferre. ibid. Dum

COMMODATUM, COMMODATARIUS

Commodatum est concessio alicujus rei ad aliquem specialem usum gratuito facta. 6. 133. In commodato non transfertur dominium, sed solum usus. ibid. Res quae usu consumuntur proprie non commodantur, si non dentur ad solam pompam et obstentationem. ibidem.

Commodatarius non debet uti re commodata, nisi ad usum designatum, et restituere debet tempore praescripto, ac eamdem quam accepit. 6. 134. Tenetur de culpa levissima. 6. 135. Non tenetur de casu fortuito, qui absque ipsius culpa eveniat. ibid. Plura consideranda sunt a confessario circa peccata commodantis et commodatarii. 6. 135. et seq.

Communicatio cum excommunicato. Vide *Excommunicatio.*

Communio. Vide *Eucharistia.*

COMMUTATIO QUOAD VOTUM

Commutatio voti est subrogatio alterius operis ab eo, quod ex voto faciendum erat. 4. 51. Dum commutatur in melius, hoc satis est ad justam causam commutandi; et dum in aequale, requiritur saltem levis causa ad commutandum. ibid. Si commutatio fiat in aliquid minus, requiritur justa causa non solum ad licitam, sed etiam ad validam commutationem. ibidem.

Commutatio voti, ordinarie loquendo, est actus jurisdictionis ecclesiasticae. ibid. Haec semper intercedere debet in commutatione voti in minus. 4. 52. Commutatio in aequale fieri non potest propria auctoritate voventis. 4. 83. Commutatio in aliquod evidenter melius fieri potest propria auctoritate voventis. idid. Intelligitur aliquid esse melius, si sit evidenter aequale, et probabiliter melius. ibid.

Simplex commutatio facienda est in rem moraliter aequalem. 4. 53. Habens solam facultatem commutandi non potest commutare in minus. ibid. Quae attendenda, ut commutatio rite fiat. 4. 54 Si commutationi admisceatur dispensatio, votum potest commutari in minus. ibid.

Tempore jubilaei vota non sunt in minus commutanda. 4. 54. Quomodo hoc intelligendum. 4. 55. Non possunt commutari vota facta in favorem tertii, si ab eo fuerint acceptata. ibid. Ei qui lucratus est jubilaeum, commutari possunt vota etiam eodem transacto. ibid. Qui initio jubilaei obtinuit commutationem voti, licite ea utitur, etsi postea non lucratus sit jubilaeum. ibid. et p. seq. Dummodo facta non sit sub conditione lucrandi jubilaeum. 4. 56. Confessarius requisitus a poenitente debet tempore jubilaei vota ipsius commutare, si non habeat justam causam commutatio-

ditum sit probabilius probabilioritate versante circa factum: 5. 148. In his rebus non est discendendum a communi sententia, quae negat omnino compensationem in credito probabili, vel probabiliori. ibid.

Compensatio raro potest habere locum respectu famuli, eo quod salarium non videatur justum. 4. 206. Quando possit habere locum compensatio respectu ipsorum. 4. 207. Quae attendere debeat confessarius quoad compensationes famulorum et rusticorum, 5. 152. In sibi juste compensantem non habet locum excommunicatio lata in occulte surripientem. ibid.

COMPLEX

Confessarius in nostra dioecesi caret jurisdictione absolvendi peccatum illius, cujus ipse confessarius fuit complex. 8. 266. Intelligitur cooperari alterius peccato, quoties faciat, vel dicat aliquid ex quo praevideat aliquem peccaturum. 8. 267. Item si mandet et suadeat actionem peccaminosam, vel etiam approbet. ibid. Hujusmodi carentia jurisdictionis intelligitur quoad peccata in genere luxuriae, vel aliorum graviorum, quae solent committi cum socio ibid. Potest absolvere peccatum sui complicis, si jam ab altero confessario fuerit ab eodem absolutus. 8. 268. Confessarius nullam habet authoritatem quoad crimen complicitatis et personam complicis. ibid. Non potest illum absolvere; etsi esset in periculo infamiae. ibid. Si in aliqua dioecesi non prohiberentur confessarii ab absolvendo complicem sui criminis, id esset sub intelligendum. ibid. Quando confessarius possit absolvere complicem in peccato inhonesto. 8. 272. et seq.

COMPROMISSUM

Compromissum est contractus, quo mutuo consensu litigantium controversia remittitur dirimenda arbitro, vel arbitratori. 6. 204. Non potest facere compromissum, qui non potest alienare. ibid. Proinde requiritur licentia ab eo, cujus consensus est necessarius pro disponendo de eadem re. ibid. Partes compromittentes debent stare sententiae arbitri, seu arbitratoris, nisi sit manifeste injusta, 6. 205. Nullum est compromissum cum pacto, ut arbiter etc. teneatur alterius consilium sequi. ibid.

CONCUBINATUS

Concubinatus datur, quando quis retinet mulierem domi loco uxoris, vel extra eam, et habet cum ea frequens commercium carnale, 4. 290. et p. seq. Intervenit, si quis frequenter congrediatur cum determinata foemina, etsi non sit soluta. ibid. Habet ordinarie annexum etiam peccatum scan-

pradicta doctrina non habet locum in casibus, in quibus pontifex non potest licite dispensare. ibid. Idem putent aliqui valere etiam in iis, in quibus non solet nullatenus, vel saltem nisi difficulter dispensare. 9. 112.

Conditiones turpes de praesenti, et de praeterito non rejciuntur a contractu matrimonii. 9. 114. Conditiones turpes de futuro reputandae sunt pro non adjectis, si adsint signa consensus absoluti in contrahentibus. ibid. Quod disponit jus de conditionibus impossibilibus et turpibus favore matrimonii, non est ad sponsalia extendendum. 9. 115.

Conditiones turpes contra substantiam matrimonii reddunt illud nullum; sicut etiam sponsalia ibid. et p. seq. Conditio alias honesta, sed contraria substantiae, aut bonis matrimonii, illud irritum reddit. 9. 116. Obligatio non petendi nec reddendi, deducta in pactum a contrahentibus matrimonium, illud nullum reddit. 9. 116. et p. seq.

Matrimonium contractum sub conditione honesta de praeterito valet, etsi postea verificatam fuisse cognoscatur 9. 119. Conditio de praesenti debet tunc verificari, nec satis est, si verificetur postea. 9. 120. Matrimonium contractum sub conditione honesta de futuro, validum est statim ac purificatur conditio, etsi id non cognoscatur a contrahentibus. ibid. Non esset validum matrimonium, si conditio apponenda ab agente libero apponatur, postquam apposuit contrarium ibid. Aliter sentiendum, si qui assensum praestare debebat, non statim dissensit expresse, sed distulit dissensum apponere. ibid. Purificata conditione, non est necessarius novus consensus in contrahentibus. 5. 245. et 9. 120. Explicatur textus *in cap. Super eo de condit. apposit.* ibid.

Quanto tempore expectandus sit adventus conditionis post matrimonium sub conditione contractum. 9. 122.

CONDITIO QUOAD VOTUM

Conditio impossibilis, sicut et conditio turpis contra substantiam voti, vel quae sit finis voventis, irritant votum. 4. 11. Si quis voveat aliquid de se bonum, supposita turpi conditione, votum validum est. ibid. Votum factum dependenter a pluribus conditionibus, disjunctive appositis, tenet, si una tantum verificetur, secus si copulative. 4. 12. In dubio credendum est copulative appositas fuisse. ibid. Ad inducendam obligationem voti conditionati necesse est conditionem in specifica forma adimpleri, nec satis est in aequivalenti. ibid. Respondetur exemplis allatis a Sanchez *in sum. lib. 4. cap. 23. n. 17.* ibid. Nemo potest malitiose impedire implementum conditionis, a quo votum pendet. 4. 13. Hoc habet locum

posse a censuris absolvere ex praesumpta ecclesiae voluntate. 8. 158.

Confessarius debet esse liber non solum a gravi culpa, sed etiam debet elucere virtutum exercitio. 8. 176. Debet patienter ferre ignorantiam, aliosque defectus poenitentis. 8. 177. et seq. Debet esse alienus a nimio rigore et a nimia facilitate. ibid. Confessarius quamvis ab ordinario approbatus debet abstinere a confessionibus excipiendis, si a seipso, vel ex judicio viri docti possit cognoscere non satis scire. 8. 178. Quae sit scientia mediocris, quae requiritur in quocumque confessario. ibid. In eligendis opinionibus debet respuere eas, quae non sunt certo probabiles. ibid. Eligere debet rigidiora, quoties ex opinionibus magis benignis poenitens sumat ansam peccandi. ibid. Debet scire discernere opiniones, quae solum sunt speculative probabiles ab iis, quae sunt etiam practice probabiles. ibid.

Confessarius debet esse valde prudens; et in quo consistere debeat ipsius prudentia. 8. 181. Non debet ex propria voluntate se ingerere ad audiendas confessiones maxime mulierum. 8. 182. Neque in confessionario debet cum iis colloquia protrahere, nisi id sit omnino necessarium ad ipsarum salutem et profectum. ibid. Debet etiam abstinere ab omni colloquio cum iisdem, dum non sit de rebus ad confessionem, vel animae profectum pertinentibus. ibid. Debet se alienum ostendere ab omni lucro temporali. ibid.

Confessarius debet quam maxime attendere, ne frequentia confessionum mulierum habeat pro fine aliquid extraneum a confessione, et maxime lucrum. 8. 183. Id dignoscet ex fructu frequentiae confessionis. ibid.

Dum audit poenitentes, et maxime mulieres, afferre revelationes, vel aliqua extraordinaria, debet esse valde cautus; et quae observanda sint in his discernendis. 8 184. Regula generalis est, quod demonstret de his se non curare. 8. 185. et seq.

CONFESSARIUS QUOAD OBLIGATIONEM INTERROGANDI ET MONENDI POENITENTES

Confessarius debet interrogare poenitentes, quoties prudenter judicet necessarium esse ad integritatem confessioni. 8. 186. et seq. Quae sint ea, de quibus interrogare debeat poenitentes. ibid. Debet maxime interrogare quoad obligationes proprii status. ibid. Debet item interrogare non juxta theologorum subtilitates, sed juxta genus personarum. ibid. Si interrogans inveniat peccatum in aliis confessioni-

instet articulus mortis, vel timeri possit in gravem culpam incidisse. 8. 46. Praeceptum annuae confessionis obligat ut semel fiat intra decursum anni, computandi ab uno Paschate ad alterum. Habens conscientiam peccati mortalis tenetur illam anticipare, antequam annus absolvatur, si praevideat in posterum non habiturum copiam confessarii. idid.

Non tenetur anticipare confessionem, qui differendo usque ad finem anni timet se non recordaturum plurium gravium culparum. 8. 48. Qui post confessionem factam intra annum iterum labitur in grave peccatum, debet iterum confiteri. 8. 49. Qui confessus est peccata venialia; et ex justa causa omisit mortale, iterum intra annum debet confiteri. ibid. Ad talem mortalium confessionem tenetur ex praecepto ecclesiae. 8. 50. Qui confessus est gravia peccata, et indirecte absolutus est ab aliquo, quod inculpabiliter omisit, vel ut dubium confessus est, non tenetur intra annum iterum confiteri. ibid. Omittens per integrum annum confessionem non potest eo transacto iterum differre. ibid. Per illam confessionem factam initio anni subsequentis non satisfit etiam obligationi novi anni. ibid. Alii aliter sentiunt. 8. 50. et p. seq. Per confessionem sacrilegam non satisfit praecepto annuae confessionis. ibid. Item nec per confessionem validam, sed informem. ibid.

Vi praecepti annuae confessionis nemo tenetur ad confessionem, si debeat subire incommodum valde grave, extrinsecum ipsi confessioni. 8. 53. et p. seq. Vi ejusdem tenetur quis confiteri per scripturam, si alias non possit. 8. 54. Non tenetur confiteri per interpretem. ibid. Ita tenetur confiteri jure divino naturali, si judicare non posset se esse contritum, et deberet diu differre confessionem. ibid. Constitutus in articulo mortis confiteri debet per interpretem, etsi putaret se esse contritum: ibid. Aliqui excusant qui per interpretem confitetur ab integritate materiali. ibid.

CONFESSIO QUOAD PRAECEPTUM DIVINUM

Confessio vel in re, vel in voto est necessaria de praecepto divino necessitate medii ad salutem. 8. 13. Qui praevidet se exiturum in articulo mortis, et non habiturum copiam confessarii. tenetur ex divino praecepto non differre confessionem. 8. 48. Praeceptum divinum videtur singulis annis ad confessionem obligare. 8. 45. Qui est in peccato mortali, et vult recipere eucharistiam, debet ex praecepto divino praemittere confessionem. 8. 213.

CONFESSIO QUOAD INTEGRITATEM

mno. ibid. Incommodum de sua natura adnexum confessioni, non excusat ab eadem integritate. ibid. et p. seq. Excusat ab eadem grave incommodum alienum. ibid, Revelatio complicis non excusat a materiali integritate confessionis, si commode haberi non possit alter confessarius, cui sit ignotus. 8. 75. et p. seq. Regulariter non est necesse quaerere confessarium diversum ab ordinario, ne manifestetur complex ipsi cognitus. ibid. et 8. 85. Confessarius nomen complicis exquirens, quas poenas incurrat. 8. 85. et p. seq. Qui licitum asserit nomen complicis inquirere, excommnnicationi subjacet. ibid. Qui non ex confessione, sed aliunde noverit confessarium nomen complicis inquirentem, tenetur eum denunciare. ibid. Habens casum reservatum, si ex necessitate confiteatur non habenti facultatem in illum, non excusatur ab illo manifestando. 8. 77. Ratione magni concursus non est omittenda integritas confessionis. 8. 77. et p. seq.

Confessio quoad moribundum. Vide *Absolutio sacramentalis*.

Confessio in absentia, et per scripturam. Vide *Absentia*.

CONFESSIO QUOAD INVALIDITATEM

Confessio est invalida ratione confessarii, carentis jurisdictione, et nullum audientis peccatum. 8. 92. et p. seq. Poenitens ignorans quale ex gravibus peccatis confessarius non audiverit, omnia tenetur repetere. ibid. Confessarius ex cujus gravi culpa confessio sit nulla, tenetur cum gravi incommodo reparare damnum poenitentis, si quod illi immineat. ibid. Si vero fuit nulla absque sua culpa, tunc tenetur resarcire damnum grave poenitentis juxta leges charitatis. ibidem.

Ex parte poenitentis redditur invalida quocumque modo ignoraverit mysteria fidei, quae in omnium sententia necessaria sunt necessitate medii ad salutem. 8. 94. Non sunt iterandae confessiones, factae ab ignorante inculpabiliter mysteria, quae non sunt in omnium sententia de necessitate medii ad salutem. ibid. Non est absolvendus, qui haec ignorat, nisi prius quoad haec misteria instruatur. 8. 99. Faciliter nullae sunt confessiones factae confessario, quem poenitens cognoscit indoctum, vel nimis facilem. 8. 95. Unde dignoscatur malitiose electum esse talem confessarium. 8. 99.

Mentiri leviter in confessione vel sit circa materiam confessionis, vel extra eam, non reddit nullam confessionem, si tale peccatum veniale non sit totalis materia illius. 8. 95. et p. seq. Limitatur haec doctrina in aliquibus casibus. 8.

obtentam dispensationem iterum habeatur nova dispensatione non indiget. ibid. et 190.

CONSCIENTIA

Conscientia differt a synderesi, quia haec in generali judicat quid faciendum sit, et quid omittendum, conscientia vero de iis judicat secundum casus particulares. 1. 7. Dicitur recta, si ex veris principiis efformetur, erronea, si ex falsis. 1. 9. Certa dicitur, dum sine haesitatione dictat aliquid omittendum, vel faciendum probabilis dum judicat cum aliqua formidine errandi, dubia quando inter utramque partem fluctuat, scrupulosa quando timet peccatum sine fundamento ibid.

Conscientia obligat, ne aliquid contra ipsam faciamus. 1. 9. Debemus ipsi conformari, etsi sit erronea dum talis sit invincibiliter. 1. 10. Si sit erronea vincibilis, nec debemus agere juxta eam, nec contra eam, sed est deponenda. ibid. Conscientia obligat vel graviter, vel leviter juxta legem, quam proponit. 1. 11. Si aliquis non valens suspendere actum, putet peccare, quidquid agat, excusatur a peccato. ibid. Nemo peccat graviter, si conscientia saltem sub dubio non proponat aliquid esse peccatum grave. ibid.

Conscientia opinativa. Vide *Opinio*.

Conscientia dubia circa jus datur quando dubitatur, an adsit lex. 1. 21. Dubia est solum circa factum, quando certum est esse legem, sed dubitatur, an intervenerit factum praeceptum, vel prohibitum. ibid. Est speculative dubia, quando anceps est praescindendo a particularibus circumstantiis actionis. 1. 22. Practice dubia tunc est, quando anceps est etiam consideratis omnibus particularibus circumstantiis. ibid. Conscientia negative dubia potius est nescientia. ibid.

Non licet operari cum conscientia practice dubia, non vero si talis tantum sit speculative. Dum conscientia est speculative dubia non est operandum, quoadusque ex rationabili motivo deponatur. ibid. Quae sint principia pro ea deponenda. 1. 23.

Conscientia scrupolosa ex levibus rationibus putat esse peccatum, ubi non est. 1. 26. Varia sunt signa conscientiae scrupulosae. ibid. Scrupuli oriuntur vel a natura, vel a daemone vel a Deo, et unde hoc dignoscatur. ibid. Scrupulorum remedia diversa sunt juxta diversas causas, ex quibus oriuntur. 1. 27. An licitum sit operari contra conscientiam scrupulosam. ibid.

genda a laicis et foeminis ibid. et p. seq. Ex consuetudine moniales tangunt agnos, et maxime ad eos ornandos 3. 150. Qui absque contemptu tangeret praefata, solum peccaret venialiter. ibid. Est peccatum mortale, si alter ac sacerdos et diaconus contingant calicem, dum actu continet corpus Christi. ibid. Idem dicas de non sacerdote attingente eucharistiam, chrisma et oleum sanctum. ibid. Excipendi sunt casus necessitatis. ibid.

Ex privilegio laici religiosi inservientes sacristiae, ac sanctimoniales eidem inservientes possunt calices, corporalia etc. tangere. 3. 150. et p. seq.

CONTEMPTUS

Contemptus materiae praecepti aliquando potest esse solum peccatum veniale. 1. 65. Idem dicendum de contemptu legislatoris, non ut est legislator, sed ut talis homo. 1. 66. Contemptus legis, consiliorum, sive regulae semper est peccatum mortale ibid. Dum quis non obedit ex contemptu legis etc. et legislatoris ut talis, consurgit speciale peccatum inobedientiae ibid.

CONTENTIO

Contentio datur, quando verbis impugnatur veritas, quam alter sustinet, et aliquando potest esse peccatum mortale. 1. 90.

CONTRACTUS

Contractus est duorum, vel plurium in idem placitum, et consensus 5. 230. Contractus, qui dicuntur nominati, habent proprium nomen. 5. 231. Innominati carent nomine speciali, et qui sint. ibid. Contractus bonae fidei sunt ii, in quibus judex non attendendo rigorem juris scripti, potest aliqua facere secundum aequum et bonum, et qui sint. ibid. In contractibus stricti juris debent rigorose attendi verba conventionis. ibid. Contractus explicitus est ille, in quo expresse contrahitur obligatio. ibid. In implicito virtualiter tantum contrahitur. ibid. Contractus lucrativus, seu gratuitus est ille, in quo una tantum pars gravatur; in oneroso vero utraque. ibid. Contractus nudus non habet, unde in foro externo pariat obligationem, secus vestitus. 5. 232.

Quidam contractus solo consensu externe manifestato perficiuntur, quidam traditione, quidam scriptura. 5. 232.

Contractus ultra obligationem civilem parit etiam obligationem naturalem. 5. 233. Quando contractus ex metu initi sint validi. ibid. Matrimonium et professio religiosa ex gravi metu facta, ipso facto sunt irrita. 5. 234. Alii quamplures actus irritos causa metus enumerantur. ibid. Qui passus est metum, non tenetur dare rem promissam. 5. 237. Id verum

CONTRACTUS QUOAD PUPILLOS, MINORES, ET FILIOS FAMILIAS

CONTRITIO

8. 16. Specialiter sumpta significat dolorem de offensa Dei super omnia dilecti ex intentione satisfaciendi pro eadem offensa. ibid. Hujusmodi contritio semper est reconciliativa peccatoris cum Deo ante sacramentum confessionis. 8. 26. Non est necessaria ad valorem sacramenti poenitentiae. ibid.

CONTUMELIA

Contumelia est injuria qua aliquis in ipsius praesentia dehonoratur. 5. 176. Fit verbis, et factis. 5. 177. Quando dicatur convicium, et quando improperium. ibid. Ex genere suo est peccatum mortale majus detractione. ibid. Qui proximum inhonoravit tenetur ad honorem laesum restituendum. 5. 177. Quomodo restituendus. 5. 177. et p. seq. Sola familiaritas cum laeso multoties non sufficit ad restitutionem honoris. 5. 178. Quomodo a filiis honor restituendus parentibus. 5. 181. et p. seq. Injuriae semper patienter tolerandae sunt animi praeparatione. 5. 178. Expedit retundere injuriam, quando ita exposcit bonum injurantis, vel nec esse est servare famam ad populi aedificationem. ibid. et p. seq.

Conversus ad fidem. Vide *Matrimonium quoad indissolubilitatem*.

Cooperatio. Vide *Scandalum*. Vide *Restitutio quoad causas cooperantes ad damnum alterius*.

Copula. Vide *Sponsalia, Matrimonium, Debitum conjugale.*

CORPORALE PRO SACRIFICIO

Corporale pro sacrificio debet esse lineum, sicut et palla ad cooperiendum calicem. 7. 312. Debent esse benedicta. 313. Peccant graviter, qui in sacrificio utuntur corporalibus ob sordes indecentibus. 5. 317.

CORRECTIO FRATERNA

Correctio fraterna adhibet remedium peccato, in quantum peccatum est malum ipsius peccantis. 3. 95. Datur praeceptum de correctione facienda. 3. 95. De sua natura obligat sub gravi. ibid. Hujusmodi praeceptum afficit omnes. ibid. Quando subditi, et publici peccatores possint se eximere a correctione facienda. 3. 96. Superiores non adimplentes praeceptum fraternae correctionis non solum peccant contra charitatem, sed etiam contra justitiam. ibid. Debent per seipsos, vel per speculatores de aliorum peccatis inquirere ad illa corrigenda. ibid. Id non potest subditus praestare. ibid.

Peccatum mortale non emendatum est materia praecepti fraternae correctionis. 3. 96. Subditus non tenetur corrigere peccatum, quod non sciat certo moraliter, si non timeat damnum grave boni communis, vel tertiae personae. ibid. et p. seq. Superior tenetur dubia gravia peccata corrigere, tamen ut dubia. 3. 97.

CORRUPTIO VERBORUM

CREDITUM

CRIMEN QUOAD DIRIMENDUM MATRIMONIUM

Primum crimen dirimens matrimonium est promissio futuri matrimonii una cum adulterio. 9. 191. Non inducitur hoc impedimentum, si matrimonium peccantis erat invalidum; si copula non fuit consummata; si saltem unus ex peccantibus ignoraverit se commisisse adulterium. ibid. Si adulterium interveniat non cognito matrimonio, et postea promissio matrimonii, non intervenit hoc impedimentum; bene vero si prius sequatur promissio, et postea adulterium. ibid. et p. seq. Adulterium, et promissio intervenire debent vivente eodem conjuge. 9. 192. Non consurgit hoc impedimentum, si revocata promissione interveniat adulterium ibid. Non est necesse promissionem esse mutuam. ibid.

Secundum crimen est adulterium eo modo, quo dictum est una cum matrimonio de praesenti cum adultera etc. contracto. 9. 192. Sufficit tale matrimonium fuisse attentatum, quamvis non consummatum, et ex quocumque alio capite nullum. ibid.

Tertium crimen est adulterium cum morte conjugis, sive adulter occidat propriam uxorem, seu maritum adulterae, sive adultera occidat suum virum, aut conjugem adulteri. 9. 192. et p. seq. Non est necesse utrumque adulterantem in occisionem conspirare. 9. 193. Sufficit quaecumque conspiratio, sive per mandatum, sive per consilium etc. non vero ratihabitio. ibid. Adulterium quale debeat esse. ibid. Dum intervenit adulterium, non est necesse utrumque adulterantem in mortem alterius conspirare. ibid. Oportet conjugem innocentem eo fine occidere, ut inter adulteros matrimonium contrahatur. ibid.

Quartum crimen est, quod etsi non intercedat adulterium, duo tamen communi consilio in mortem conjugis conspirant, ut inter se contrahant matrimonium. 9. 194.

Dubium est impedimentum criminis, si promissio matrimonii fuerit ficta. 9. 194. Item dubium esset, si, una parte promittente, altera taceret. ibid. Dubium esset, si adulterium non esset perfecte consummatum; vel quando unus etiam ignorantia crassa nesciret alterum esse conjugatum. 9. 195. Dubium est impedimentum criminis, si homicidium ita fiat, ut nullo pacto exterius manifestetur homicidium fieri animo ducendi complicem delicti. ibid. Idem dicendum, si dum crimen oritur ex adulterio, unaque homicidio, adulterium non praecedat homicidium. ibid.

CRIMEN QUOAD DISPENSATIONEM

CRUX

CULPA

adhibere solent personae diligentes. ibid. In foro interno major etiam, et minor diligentia requiritur, si res aliena habeatur in solum commodum dantis, vel etiam accipientis, seu solum accipientis. ibid. Potest esse culpa theologica gravis in uno casu omissio majoris diligentiae et non in alio. ibidem.

CURATOR

Curator datur minori, praecipue ut ipsius bona administret. 5. 247. Necessaria est ipsius auctoritas, ut minor possit civiliter obligari, si non contrahat in sui commodum. ibid. Item si alienet immobilia, vel mobilia pretiosa, quae servando servari possunt. ibid. Omnis obligatio naturalis contracta a minore in sui praejudicium est rescindibilis ad instantiam curatoris. 5. 248.

CURIOSITAS

Curiositas datur, dum quis scire vult, ut sciatur. 1. 90. Ex eadem sive sit sensuum, sive intellectus, multa oriri possunt peccata. 1. 90. et p. seq.

D

DAMNIFICANS, DAMNUM

Concurrentes ad damnum inferendum comprehenduntur illis versiculis.

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.
5. 94.

Oportet praefatos fuisse causam efficacem damni. ibid. Si efficaciter in partem damni influxerunt, tenentur pro rata ad restitutionem. ibid. Qui dubitat, an fuerit causa damni, potest credere non fuisse causam efficacem illius. ibid. Dummodo praesumere non debeat in gratiam sui factum esse. ibid. Movens non paratum ad damnum inferendum debet dici causa efficax illius, etsi ipso non movente, alter fuisset qui movisset. 5. 95.

Qui mandavit damnum, et non revocavit, mandatum, tenetur damnum restituere. ibid. Non solum quod mandavit, sed etiam quod praevidit. 5. 102. Etsi revocaverint, tenetur ad restitutionem, quoties revocatio non innotuerit mandatario, vel putaverit serio non revocasse. 5. 95. Si non potest revocare, tenetur monere damnificandum, ut sibi caveat. 5. 96. Et hoc cum aequali damno, non vero graviore. ibid.

restituere, qui solis precibus impedit aliquem a consequenda re, ad quam jus non habet, etsi pravo animo faciat 5. 91.

Impediens fiscum ab aliqua re obtinenda ante sententiam applicativam illius rei, fisco nil tenetur restituere. ibid. Si impediat post talem sententiam, restituere tenetur. 5. 92.

Impediens solis precibus ne bona communia applicentur alicui particulari personae, non tenetur restituere, quoties distributio illorum bonorum totaliter pendeat a voluntate distributoris. 5. 92. Si vero sint distribuenda inter personas determinatas, habentes tales qualitates etc. tunc impediens etiam solis precibus tenetur ad restitutionem. ibid.

Et si beneficium conferatur per concursum, probabile est impedientem, ne conferatur digniori, non teneri ad restitutionem. 5. 90. Si beneficium conferatur extra concursum, et vi et fraude se tenentibus in ordine ad illum, qui vellet beneficium, impediatur ab eo consequendo, impediens debet restituere juxta spem obtinendi beneficium. ibid. Si aliquis precibus et blanditiis removeat collatorem ab illo conferendo digniori, ut det minus digno, non debet isti restituere, sed ecclesiae, vel communitati. 5. 90. Qui solis precibus impedit digniorem a consequendo beneficio, ut detur indigno, item non tenetur restituere digniori, sed ecclesiae, vel communitati. ibid.

DEBITUM, DEBITOR

Debitor ob solvenda debita domini incerti, non tenetur in saeculo remanere, sed potest ingredi in religionem. 5. 149. Item ob solvenda debita contracta ex liberali promissione. ibid. Qui potest intra biennium, vel triennium satisfacere suis creditoribus, ut id praestet, tenetur differre ingressum in religionem. ibid. Qui non potest nisi post longum tempus satisfacere suis creditoribus, potest ingredi in religionem. ibid. et p. seq.

In solutione debitorum attendendus est ordo a legibus praescriptus. 5. 130. Si res aliena adhuc persistat, et non transierit in dominium debitoris, est restituenda suo domino. ibid. Si persistat, et nondum solutum sit pretium ab emptore, videtur quoad ipsam rem ante alios creditores praeferendus dominus rei ibid. et p. seq. Quid de hoc habeat statutum Lucense. 5. 139. Debita certa incertis praeferenda sunt. 5. 131. Quae debentur ex contractu oneroso, solvenda sunt ea, quae debentur ex contractu gratuito. ibid. Nulla est praelatio in debita orta ex contractu oneroso, et inter ea, quae orta sunt ex delicto. 5. 132.

charistia 9. 309. Quando id sit culpa venialis. ibid. Usus conjugii, quando uxor est gravida, vel tempore menstrui, de se juxta plures nullum est peccatum, si adsit finis honestus. ibid. et p. seq. Modus innaturalis exercendi debitum conjugale semper continet saltem culpam venialem, si ita ex justa causa non exerceatur. 9. 310.

Si unus conjugum fiat affinis alteri ratione copulae incestuosae, non potest petere, sed solum reddere. 9. 310. et p. seq. Si uterque facti sint affines, neuter potest petere aut reddere. ibid. Deberent reddere, quando malitiose facti fuissent affines, animo scilicet se defraudandi debito. 9. 310, Ut ratione incestus consurgat privatio juris petendi, debuit esse consummatus, culpabilis, et scienter commissus. ibid. Ignorantia etiam crassa excusat a tali poena, sicut etiam ignorantia ejusdem poenae. 9. 311. Item si incestus committatur ex metu cadente in constantem virum. 9. 312. Peccatum cum cognata spirituali non privat jure petendi. ibid.

Dum constat de nullitate matrimonii, nunquam licet reddere, aut petere. 9. 312. et p. seq. Dubitans de nullitate matrimonii bona fide contracti, non potest petere, sed solum reddere non dubitanti. ibid. Si uterque conjux dubitet, nullus potest petere, aut reddere. ibid. Post adhibitam sufficientem diligentiam non potest petere, si adinvenit probabilem rationem pro nullitate, non vero pro validitate matrimonii. 9. 313. Si vero habeat aequales rationes, vel nullas pro utraque parte, tunc poterit deponere dubium, et reddere, et petere. ibid. Dubitans de valore matrimonii, cum dubio ab initio contracti, potest reddere alteri non dubitanti, non vero petere. 9. 314. Si uterque ab initio cum dubio contraxit, neuter potest petere aut reddere, nisi adinveniat rationem probabilem pro dubio deponendo. ibid. Non consurgit rationabile dubium de nullitate matrimonii ex hoc praecise quod unus conjugum dicat non consensisse ex dicto personarum, quae fidem non mereantur, vel ex dicto unius etiam fide digni. 9. 314.

DEBITUM CONJUGALE QUOAD HABENTES VOTUM CASTITATIS VEL RELIGIONIS

Si aliquis contraxit matrimonium cum voto castitatis, vel post matrimonium emisit, non potest petere 9. 314. Ob observandum hujusmodi votum non tenetur ante consummationem matrimonii ingredi religionem. ibid. Tenetur reddere, quoties petens habeat jus petendi. ibid. Posset reddere, si non reddendo intra primum bimestre subire debe-

DEGRADATIO

DELECTATIO MOROSA

Delectatio de re intrinsece mala, etiam sub conditione si per impossibile mala non esset, semper mala est. 1. 79. Si sit de re solum mala quia prohibita, licita est ejusdem delectatio sub conditione, si non esset prohibita. 1. 80. Licita est delectatio de malo minori proximi ob ipsius majus bonum. 1. 80. Idem dicas de delectatione mali personae particularis, quatenus ex eo resultat publicum bonum. 1. 80. Non licet gaudere de morte alicujus ob temporale emolumentum exinde proveniens. 1. 81.

Illicita est delectatio de peccato ob bonum finem inde sequutum, sicut et de actione intrinsece mala, quamvis inadvertenter commissa. ibid. et p. seq. Non licet delectari de delectatione venerea in somnio sequuta, quamvis possit esse licita delectatio pollutionis naturalis. 1. 82.

Delectatio morosa copulae est illicita conjugibus quoties ipsis ab intrinseco illicita sit copula. 1. 83. Illicita est conjugatis delectatio de copula habita vel hebenda, si sit cum commotione spirituum generationi servientium, quando eam de praesenti exercere non possunt. ibid. 4. 279. et p. seq. Sponsis et viduis non est licita delectatio sensativa copulae habitae, vel habendae. 1. 83.

DELEGATIO, DELEGATUS

Delegatus est ille, cui ex mandato principis, vel superioris aliqua causa committitur. 7. 14. Non dicitur habere propriam jurisdictionem, sed usum ipsius. ibid. Delegatus ad omnes causas potest unam aut alteram alio subdelegare. ibid. Delegatus ad certam causam non potest alteri subdelegare. ibid.

DELICTUM

Delictum tripliciter dicitur publicum, de facto, de jure, et ex fama. 5. 189. Illud est notorium jure, quod factum est publicum per judicis sententiam. ibid. Est notorium de facto, quod fit in praesentia multorum. ibid. Illud dicitur notorium ex fama, quando fama alicujus criminis, orta ex sufficienti fundamento, ad multos pervenit. 5. 190.

DENUNCIATIO, DENUNCIATOR

Denunciatio est delatio criminis, facta superiori, ut remedium, aut correctionem, vel poenam ex officio adhibeat. 7. 41. Dividitur in evangelicam, et judicialem. ibid. Evangelica, seu paterna, aut fraterna fit superiori tanquam patri ad emendationem, non ad vindictam. ibid. Si fiat instando, ut nulli aperiatur delictum, fit superiori tanquam patri privato; et si ut delinquens fraterne etiam corrigatur coram aliis, sit superiori tanquam patri communi. ibid.

est, an confessarius sollicitaverit 8. 284. Est obligatio denunciandi, quando vehementia indicia suadent adfuisse solicitationem. ibid. In sententia plurium est denunciandus confessarius qui consentit solicitationi. ibid. Ante denunciationem confessarii solicitantis non est praemittenda fraterna correctio. 8. 293. Ad denunciandum confessarium solicitantem non est necesse esse quoad hoc diffamatum. ibid. et pag. seq.

Si aliquis ex denunciatione prudenter timeat grave damnum, posset excusari a denunciando confessario solicitante, si aliud non suadeat pernicies animarum. 8. 294. Mulier quae consenserit solicitationi, non excusatur a denunciando confessarium solicitantem. 8. 295. Non est necesse denunciare confessarium jam punitum pro illa solicitatione, quae esset denuncianda. 8. 295. Eo quod confessarius denunciaverit seipsum, non excusatur ab illo denunciando qui sciunt solicitationem. ibid. Si confessarius semel solicitaverit, et certo moraliter constet esse emendatum, non est obligatio illum denunciandi quoad proximiores cognatos et agnatos. ibid. Excusatur a denunciando, qui solicitationem audiverit a levibus personis. 8. 197. Non excusatur a denunciando, qui scit solicitationem sub secreto naturali commisso, bene vero qui scit causa petendi consilii. ibid. Non cessat obligatio denunciandi haereticum per lapsum longi temporis, neque per mortem ipsius. 8. 298. Quoad alia vero delicta cessat obligatio denunciandi per lapsum integri quinquennii. ibid. Vide *Solicitatio quoad confessionem.*

DENUNCIATIO QUOAD IRREGULARITATEM

Qui criminaliter aliquem denunciavit de delicto morte digno, incurrit irregularitatem, quamcumque faciat protestationem. 9. 140. et p. seq. Qui civiliter denunciat crimen morte dignum, non petendo vindictam criminis, sed protestando se solum velle reparationem damni, non incidit in irregularitatem. ibid. Sufficit, si talis protestatio sit externa, quamvis non fiat ex animo. ibid. Ad evadendam irregularitatem necesse est ut civiliter sive clericus, sive laicus denunciet solum ad reparandum damnum proprium, vel ecclesiae, vel domesticorum, vel cognatorum, non vero extraneorum. ibid. Si agatur de avertendo damno injuste inferendo, nec alia via averti possit nisi per denunciationem, tunc illud denunciando non incurritur irregularitas, etiam non praemissa protestatione. ibid.

DETRACTIO, DETRACTOR

Detractio est injusta denigratio alterius famae, facta in absentia. 5. 183. Ex genere suo est peccatum mortale. 5. 184. Si propalando leve crimen, ratione personae, de qua dicitur, oriatur gravis infamia, detractio est peccatum mortale. ibid. Levis est, si narrando grave peccatum respectu personae, de qua narratur, oriatur levis infamatio. ibid. Detractio alia est directa, alia indirecta, et modi quibus fit, sequentibus versiculis continentur.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.
Qui negat, aut minuit, reticet, laudatque remisse.

Detractio fit etiam per signa. ibid. Peccatum est detrahere de defunctis quamvis minus quam detrahere de vivis. 5. 185. Est etiam peccatum detrahere de defunctis damnatis. ibid.

Detrahere de proximo per verba generalia potest esse aliquando veniale, aliquando mortale. 5. 187. Propalare defectus naturales occultos, si ex hoc sequatur gravis infamia, est peccatum mortale. 5. 188. Ut plurimum est peccatum mortale aliena gravia delicta ut audita referre, si simul non demonstretur falsa esse. ibid. Detractio gravis facta apud unum, vel alterum virum cordatum est peccatum grave, item detractio de novis criminibus, si ex hoc augeatur infamia jam diffamati. 5. 168. 169.

Non est detractio loqui de delicto publico, coram illud ignorantibus 5. 190. Non est detractio loqui de delicto publico publicitate juris in loco, quo ejus fama non esset perventura. ibid. Oportet tamen sententiam, de eo esse prolatam. ibid. Item sententia debuit esse publica, et non prolata solum in particulari monasterio. ibid. Delictum famosum vel publicum publicitate facti potest sine peccato detractionis publicati, ubi ignoratur. 5. 191. Non potest publicari, quando non amplius extet memoria delicti. ibid.

Si secreto correctus nolit emendari, potest ipsius crimen manifestari ob ipsius emendationem. 5. 191. Potest manifestari, si id necesse sit ad vitandum grave damnum vel commune, vel proprium, vel aliorum. ibid. Item, si ita exposcat bonum commune, vel bonum ipsius diffamati. idib.

Incitans ad detrahendum peccat contra charitatem, et contra justitiam. 5. 191. Si non incitet, sed se complaceat in audienda detractione, ut infert grave damnum proximo, peccat contra charitatem. 5. 192. Superior audiens, et non impediens detractionem factam contra proprium subditum, peccat contra justitiam. 5. 193. Si non impediat subditum jam detrahentem, peccat solum contra charitatem. ibid. Qui

DETRACTIO QUOAD RESTITUTIONEM FAMAE ETC.

DIACONATUS

DIGNIOR

paupertate etc. aliquis magis dignus reputatur. ibid. Ad episcopatum, et cardinalatum digniores semper sunt eligendi. ibid. et p. seq. Item ad beneficium curatum, et maxime si conferatur per concursum. ibid. Si beneficium curatum dandum sit certo generi personarum, digniori inter illas conferendum est. ibid. Etiam patronus debet eligere digniorem ad beneficium curatum: ibid. etiam fundator ad id tenetur. ibid. Si praesentetur, vel eligatur indignus, praesentatio, et electio nulla est. ibid. Praesentatio et electio digni omisso digniore etiam ad beneficia curata, validae sunt. 2. 230. Resignans debet quaerere resignatarium, qui saltem sit aeque dignus seipso. ibid.

Ad praelaturas regulares digniores sunt eligendi. 2. 221. In conferendis etiam beneficiis simplicibus quaerendi sunt digniores. 2. 222. Quid attendendum, dum vocantur ad beneficium consanguinei fundatoris. 2. 193. et seqq.

Dilatio absolutionis. Vide *Absolutio*.

Dilatio restitutionis. Vide *Restitutio*.

DISPARITAS CULTUS

Disparitas cultus dirimit matrimonium inter baptizatum, et non baptizatum. 9. 197. A quo proveniat hoc impedimentum. ibid. Matrimonium inter catholicum et haereticam, et e contra, non est irritum, sed illicitum. ibid. Uxor amittit dotem. ibid. Illicitum etiam est tale matrimonium, ubi permixti vivunt catholici cum haereticis. 9. 198. Licitum esset, si haereticus vellet amplecti fidem catholicam, et ex justa causa differt. ibid.

DISPENSATIO

Dispensatio stricte sumpta est juris alicujus relaxatio, facta ab habente legitimam potestatem. 1. 209. Est stricte interpretanda. ibid. Extenditur solum ad ea, quae accessoria, seu connexa sunt illi rei, super quam obtenta est dispensatio. ibid. Potestas dispensandi est late interpretanda, si ex ea non oriatur tertii praejudicium. ibid. Dicitur necessaria, si eam esposcat remotio gravis scandali, vel gravis necessitas, aut non exigua utilitas. 1. 210. Dicitur permissa, si nulla esset ex dictis causis ad eam concedendam. ibid. Aliquando est expressa, aliquando tacita. ibid. Quando ex superioris silentio intelligatur tacite dispensare. 1. 210. Non inducitur dispensatio, eo quod prudenter credatur superior postea ratihabiturus. ibid. Quod sit discrimen inter dispensationem, et simplicem licentiam in lege. 1. 211.

Neque Deus ipse potest proprie dispensare in lege naturali. ibid. Potest facere, ut cesset obligatio legis naturalis,

DISPENSATIO QUOAD CESSATIONEM

Etsi cesset pars causae motivae dispensationis, quae nondum sortita sit effectum, dispensatio non cessat. 1. 225. Dispensatio absolute concessa, hoc est, concessa ex causa, quae non reputabatur cessatura, perseverat, etsi cesset causa motiva. ibid. Concessa ex causa ad tempus duratura, ea cessante cessat dispensatio. 1. 126. Dispensatio, quae ex stylo etc. ad aliquem actum vel tempus limitatur, iis completis statim cessat. ibid. Dispensatio concessa absque causa est a concedente revocanda. 1. 126. et p. seq. Illicite, sed valide revocatur absque causa. ibid. Concessa ratione alicujus rei praestitae a dispensatio, nec valide sine causa revocatur. ibid. Inferior ubi potest dispensare in lege superioris, potest et dispensationem revocare. 1. 277. Nulliter revocat absque causa. ibid.

Dispensatio absolute concessa non cessat per mortem dispensantis. 1. 227. Si res sit integra, cessat per mortem dispensatio concessa, donec illi placuerit etc. ibid. Dispensatio alicui concessa non cessat per ipsius renunciationem, si non innotescat superiori, eamque acceptet. 1. 228. Dispensatio voti et juramenti cessat statim a renunciatione dispensati. ibid. Non usus dispensationis non est sufficiens signum renunciationis. ibid. Etiam post usum contrarium potest quis uti dispensatione. ibid.

DISPENSATIO QUOAD VOTA

Dispensatio voti est ablatio vinculi voti, nomine Dei facta ab habente spiritualem potestatem. 4. 41. Facta sine justa causa nulla est. 4. 42. Si dispensans et dispensatus bona fide prodesserint, subsistit dispensatio, et si sufficiens causa non adfuerit. ibid. Quo votum est gravius, eo requiritur major causa in dispensandis. 4. 43. Ratio publici boni est causa sufficiens pro dispensatione. ibid. Item si votum non fuerit factum cum omnimoda deliberatione. 4. 43. Periculum transgressionis, et gravis difficultas in voto exequendo praebent justam causam dispensandi. ibid. Dispensari potest votum, si dubium sit, an potius removeat voventem a majori bono. ibid. Ubi dubium sit, an causa dispensandi adsit, non est concedenda dispensatio. ibid.

Potestas dispensandi jure ordinario in votis competit omnibus et solis ecclesiae praelatis, qui habent jurisdictionem etiam in foro externo. 4. 44. Vicariis episcoporum praecise ex vi sui muneris non competit hujusmodi potestas. ibid. Competit capitulo sede vacante. ibid. Praelati possunt etiam immediate dispensare seipsos. ibid. Habens potestatem di-

et poterit dispensare super impedimento quoad matrimonium contrahendum. ibid. Quae conditiones requirantur ad hoc, ut episcopus hac utetur facultate. 9. 251. Si impedimentum ex occulto fiat publicum dispensatio ad pontificem pertinet. ibid.

Regulares videntur habere privilegium dispensandi super impedimento dirimente affinitatis. 9. 251. et p. seq. Quando eo uti possint. ibid.

Quae sint causae concedendae dispensationis 9. 253. In dubio impedimenti non est contrahendum sine dispensatione matrimonium, si praesumptio stet pro existentia impedimenti. 9. 254. Cessante tali praesumptione, et adhibita sufficienti diligentia ad vicendum dubium, matrimonium contrahi potest sine dispensatione. ibid. Hoc habet locum in impedimentis a jure humano non a divino statutis. ibid.

Dispensatio obtenta nulla est, si falsa sit causa motiva intrinseca, vel non exprimatur causa motiva extrinseca, quae de jure et stylo erat exprimenda. 9. 260. Quae sit causa motiva, et quae impulsiva. ibid. Item si dolose exprimatur aliquid falsum quoad aliquam circumstantiam etc. 9. 261. Si pro obtinenda dispensatione plures adducantur causae motivae sufficientes, sat est unicam veram est. ibid. Secus, si falsa fuit dolose adducta. ibid.

Si duae petantur dispensationes, una in ordine ad alteram, ambae nullae sunt, si causa motiva unius sit falsa, et dolosae fuerit adducta. 9. 261 et p. seq. Si petantur plures dispensationes disparatae, causa unius dolose adducta non vitiat alteram. ibid. Error in nomine, aut cognomine oratoris, vel dioecesis vitiat dispensationem. 9. 262. Quando error circa locum oratorum vitiet dispensationem. 9. 263.

Ad validam dispensationem sufficit, et necesse est quod causae verae sint eo tempore, quo ordinarius vel papae delegatus dispensat. 9. 263. et seq. Non est necessae esse veras, eum actu contrahitur matrimonium, si jam plene exequuta sit dispensatio. 9. 264. Ad valorem dispensationis necesse est exprimere aliam jam concessa, si prima impediret secundam. 9. 265. Item necesse est in eadem supplicatione exponere omnia impedimenta, quae a dispensante sunt removenda 9. 266. Etiamsi ejusdem sint generis. ibid. Dum petitur dispensatio a s. poenitentiaria pro impedimentum publicum, si eodem orator laboret. 9. 267. Necesse est ad valorem dispensationis exprimere, an matrimonium fuerit sine denunciationibus, aut mala fide contractum, seu mala fide consummatum. ibid. An exprimenda sit copula habita inter oratores. Vide *Affinitas.* Quando dispensatio

alter timeat grave damnum, praebet justam causam divortii, 9. 291. Id verum est, etsi iste dederit causam timendi gravem verberationem etc. ibid. Timor prudens gravis laesionis, si periculum sit in mora, dat justam causam faciendi divortium, propria authoritate. 9. 292. Dum saevitia viri sit plene probata. non est illi restituenda conjux, etsi dederit cautionem de ea non offendenda. ibid. Si conjugi immineat periculum gravis infectionis non cognitae ante matrimonium, potest velle separationem quoad thorum, vel si necesse sit, etiam quoad cohabitationem. ibid. Vide *Adulterium*.

DOLOR QUOAD CONFESSIONEM

Dolor necessarius pro confessione continere debet sincerum propositum in posterum peccata praecavendi. 8. 16. Debet esse supernaturalis. ibid. Non sufficit, si solum sit supernaturalis quoad modum. 8. 17. et p. seq. Debet esse efficax. ibid. Intensio doloris non cadit sub praecepto, sed sufficit si dolor peccatorum sit major omni alio dolore *appretiative*. ibid. Eo major debet esse appretiative, quo majora sunt peccata. 8. 21. Non est necesse elicere specialem actum doloris pro quocumque peccato particulari. 8. 23. Dolor debet esse non de peccatis in generali, sed de peccatis particularibus, quorum quis confitetur. ibid. In excitando dolore de peccatis, ut plurimum cavendum est a particularibus comparationibus. 8. 23. et p. seq.

Dolor virtualis non sufficit ad valorem sacramenti poenitentiae. 8. 31. Debet aliquo modo praecedere confessionem. 8. 33. et p. seq. Si ita dolor praecesserit confessionem, ut solum perseveret habitualiter, non sufficit ad confessionem. ibid. Sufficit, si perseveret virtualiter; et quando intelligatur ita perseverare. 8. 35. Idem actus doloris pluribus potest confessionibus deservire. 8. 36. Dolor pro confessione necessarius debet ad eamdem ordinari. 8. 37. Dolor confessionis debet se extendere etiam ad omnia venialia, quae poenitens vult esse materiam confessionis. ibid. et p. seq. Aliquando potest dolor de peccato, quin se extendat ad omnia alia peccata ejusdem speciei. ibid. 8. 39.

Si post conceptum dolorem peccatorum, aliquis ante confessionem incidat in culpam gravem, non solum debet iterum dolere de nova culpa, sed etiam de peccatis, de quibus doluerat. 8. 40. Si vero incidat in culpam levem, etiam ratione ejusdem cessat dolor, quem elicuerat de aliis venialibus, si doluerat ob motivum omnibus commune. ibid. Ob commissum peccatum veniale, non cessat dolor, quem aliquis elicuerat de aliis venialibus, si doluerat ob motivum speciale talium peccatorum. 8. 41.

natura ferina sunt primo occupantis. ibid. Illi, qui lethaliter vulneravit feram, ac illam insequebatur, debet eidem fera adjudicari. ibid. Si non vulneraverit lethaliter, sed per hoc fuit causa, ut ab alio caperetur, par ferae est illi adjudicanda. ibid.

DOMINIUM QUOAD RES COMMUNES ET RES INVENTAS

Ligna, aliaquae quae oriuntur in locis communibus, pertinent ad illum, qui ibi lignat, pascit etc. 5. 25. Qui pasceret, lignaret etiam contra prohibitionem in talibus locis, secluso damno valde gravi, non peccaret saltem graviter. ibid.

Res quae nunquam fuerunt alicujus domini, sunt primo occupantis. 5. 25. Idem dicendum, si fuerunt alicujus domini, sed habentur pro derelictis. ibid. Quae res habendae sint pro derelictis. ibid. Quando bona naufragantium possint pro derelictis haberi. ibid. Res ex incendio ereptae domino restituendae, etiamsi in totum absumendae essent. 5. 27. Bona vacantia quae sint, et cui applicentur. ibid. Res ab uno deperditae, et ab alio inventae, si post sufficientem diligentiam dominus non compareat, sunt dandae pauperibus, vel in opus pium insumendae. ibid. Si compareat dominus, postquam datae sunt pauperibus, sed adhuc extent, sunt illi restituendae. ibid. Si distractae sint, non facta debita diligentia ad dominum inveniendum, domino comparente, dandum est illi pretium illarum. ibid. Vide *Bona*.

DOMINUS

Dominus tenetur curare, ut famuli a peccato abstineant, vel corrigantur, si mali sint. 4. 204. In iis corrigendis debent abstinere a verbis valde injuriosis, et a verberationis maxime gravibus. ibid. Debent ipsis solvere justum stipendium. 4. 205 Loco pecuniae conventae, ordinarie loquendo, non potest dare merces. ibid. Non potest sine justa causa expellere ante tempus determinatum, vel debet solvere integrum salarium. ibid. Non possunt cogere famulos ad persistendum in famulatu, vel eos impedire, ne alibi famulentur. 4. 209. et 605. Si per paucos dies infirmitate etc. famuli impediantur a famulando, non potest dominus illorum salarium minuere. 6. 102. Secus si diu impediantur. ibid. Quae attenda sint in taxando justo famulorum salario. ibid.

DONATIO

Donatio est collatio rei licitae facta nullo jure cogente, sed ex mera liberalitate. 6. 214. Donatio remuneratoria non est rigorose donatio. ibid. Donatio alia est realis, alia verbalis, alia gratuita, alia remuneratoria, alia absoluta,

DUBIUM

DUBIUM TEMERARIUM

DUELLUM

E

EBRIETAS

ECCLESIA QUOAD BENEDICTIONEM, CONSECRATIONEM, VIOLATIONEM ET RECONCILIATIONEM

Soli episcopo competit consecrare eccelsiam. 7. 300. Quando indigeat nova consecratione. ibid. Violatur per sanguinis effusionem causatam per actionem etiam externe graviter culpabilem. 7. 297. et p. seq. Oportet sanguinem effundi ex vulnere accepto in ecclesia, vel saltem ibi grave vulnus intervenisse. ibid. Violatur, seu polluitur ratione homicidii culpabilis, sui ipsius, vel alterius, quamvis sine sanguinis effusione. ibid. Violatur, si ibi de mandato judicis aliquis occidatur. ibid. Item si ibi apponatur sufficiens causa mortis 7. 397. Violatur per quamcumque voluntariam culpabilem semini effusionem. ibid. Etiam ratione copulae conjugalis sine necessitate exercitae ibid. Vide *Debitum conjugale*. Violatur ex sepultura excommunicati vitandi, infidelis, sive non baptizati. ibid. Non refert, si sine culpa in ea sepeliuntur. ibid. Casus, in quibus violatur, seu polluitur ecclesia, oportet esse notorios notorietate facti, vel juris vel saltem postea fieri notorios. 7. 298.

Si ecclesia sit consecrata, solus episcopus potest reconciliare, dum fuit polluta 7. 298. et p. seq. Non potest inferiori clerico demandare. ibid. Superiores regulares non solum possunt solemniter benedicere proprias ecclesias, et coemeteria, sed etiam reconciliare, si fuerint pollutae, aqua tamen ab episcopo benedicta, si praesens sit. ibid Ecclesia non consecrata, si polluatur, potest, et debet reconciliari a sacerdote, cui addicta est. ibid. Decens autem, est, ut negotium prius episcopo significetur. ibid.

ELECTIO

Electio est canonica vocatio alicujus personae ad dignitatem pastoralem ecclesiae vacantis, authoritate superioris confirmanda. 2. 205. Late sumpta datur etiam in ordine ad beneficium non pastorale. ibid. Electio praelati de jure communi spectaret ad capitulum, collegium, sive communitatem. 2. 206. Ad electionem electores capitulariter sunt congregandi, atque vocandi sunt omnes, qui habent jus eligendi. ibid. Non est habenda ratio illorum, qui nolunt intervenire, vel paucorum, qui egrediantur e capitulo, et nolint regredi, vel illorum, qui nolunt vocare. ibid. Non curandum de iis qui commode non possunt vocari. ibid. Censentur vocati, qui sciunt vacationem ecclesiae, et diem indictae electionis. ibid. Statim a publicato scrutinio facienda est electio. 2. 208. Electio debet fieri a majori, et saniori

108. Dominium utile bonorum ecclesiae concessum laico sequitur dispositionem legis laicalis. ibid. Alia est emphyteusis temporalis, alia perpetua, et haec dicitur etiam haereditaria. ibid. et p. seq. Si non adsit consuetudo in contrarium, ad valorem emphyteusis requiritur scriptura. ibid. Pupilli et minores non possunt dare in emphyteusim, neque etiam accipere sine auctoritate tutoris, aut curatoris. 6. 110. Neque etiam clerici possunt in emphyteusim accipere. ibid. Tutores, aut curatores non possunt dare in emphyteusim bona pupillorum, aut minorum sine auctoritate judicis. ibidem.

Vide *Alienatio*.

Emphyteuta tenetur propriis expensis rem emphyteuticam fructiferam reddere, si erat sterilis, et si erat fructifera, saltem conservare in eo statu. 6. 111. Si pereat totaliter absque ipsius culpa, domino directo perit. ibid. Debet solvere determinato tempore canonem. ibid. Canon, quibusdam casibus exceptis, potest esse, magnus, si fructus magni sint. ibid. In emphyteusi ecclesiastica potest esse aequalis fructibus. 6. 112. Non est necesse detrahere sextam partem fructuum in favorem emphyteutae. ibid.

Emphyteuta nullum canonem tenetur solvere, si res emphyteutica in totum pereat. 6. 113. Si ex parte pereat solvendus integer canon, si fuerit exiguus. ibid. Si canon sit magnus, minuendus est, ubi pauci sint fructus, ni anni antecedentes, vel subsequentes compensent. ibid. et seq. Vide *Conductio*. Emphyteuta potet sibi vindicare fructus etiam adversus dominum directum. 6. 114. Si augeantur fructus per incrementum latens rei emphytenticae, pertinent ad emphyteutam, secus per incrementum parens. ibid.

Emphyteuta finita emphyteusi non valet exigere melioramenta, ad quae de jure tenebatur. 6. 115. Alia melioramenta necessaria et utilia, ad quae non tenebatur, sunt illi refundenda. 6. 115. Et id etsi ex tua culpa amittat emphyteusim. ibid. Non sunt illi refundenda, si fecit pro conservandis et colendis bonis. 6. 116. Emphyteuta, si prius dominus directus noluit emere jus emphyteuticum, potest aliis vendere, dummodo dominus directus non fiat pejoris conditionis. ibid. Hac servata conditione potest etiam sine consensu domini dominium utile legare, donare, in dotem dare. 6. 116. Si leget ecclesiae, haec debet intra annum vendere, habito conveniente pretio. ibid. Emphyteuta potest dominium utile permutare, praeferendo dominum directum, si ita velit. ibid. Potest irrequisito domino, oppi-

et e contra de pretio pro merce tradendn 5. 251. et seq. Ad emptionem et venditionem requiruntur consensus, merx certa, certum et determinatum pretium. 5. 252. Censetur adesse determinatio pretii, quando determinatum est relativead aliquid. 5. 252. Valida etiam censetur venditio facta pro pretio, quod curret infra 8. aut 15. dies. ibid. Administratores rerum alienarum non possunt emere res, quas administrant, nec per interpositam personam. 5. 253. Judices non possunt emere nisi sibi necessaria. ibid. Ob bonum publicum potest quis cogi ad vendendas res suas. ibid. Etiam ob favorem religionis. ibid. Ratione boni publici, possunt etiam subditi cogi ad emendum. 5. 254. Si vendantur res futurae quae sperantur a causa naturali, restituendum est pretium, si nulli fructus etc. nascantur, non vero si vendantur res futurae, quae sperantur a fortuna. ibid. et 5. 257.

Pretium legale in venditione est illud, quod taxatur ab habente potestatem, et solet consistere in indivisibili. 5. 266 Naturale est quod statuitur prudenti hominum judicio. ibid. Dividitur in infimum, medium et summum. ibid. Licitum est vendere, vel emere intra latitudinem talis pretii. 6. 267. Postquam conventum est de pretio, venditores et emptores debent stare conventioni, eaeque merces rarae possunt quocumque pretio vendi. ibid. In foro externo non datur actio contra laedentem, nisi laesio sit ultra dimidium. 5. 268.

Pretium legale semper servandum est, nisi ex ignorantia, vel alia causa fuerit injuste taxatum. 5. 269. Qui venderet mercem multo meliorem ea, quae communiter venditur, non tenetur stare pretio legali. ibid. Ratione lucri cessantis, vel damni emergentis potest pretium augeri. ibid. et p. seq. Quae tunc sint animadvertenda. ibid Augeri potest pretium ob magnum affectum venditoris ad rem, quam vendit, si de hoc moneat emptorem, non vero ob utilitatem emptori ex re vendita provenientem. ibid Raritas mercium et multitudo emptorum dat justam causam pretium augendi. ibid. Ex dilata solutione non licet augere pretium, bene vero ob periculum amittendi, vel ob gravem molestiam in exigendo. 5. 273.

Lucrum cessans, vel damnum emergens emptoris, sunt justa causa praetium minuendi. 5. 272. Item copia mercium et paucitas emptorum. ibid. Item emptio mercium in magna quantitate. ibid. Eo quod merx ultroneo offeratur non licet minuere pretium, si non concurrat aliqua circumstantia unde vilescat. ibid. et seq. Praecise ob anticipatam so-

VENDITIO QUOAD OFFICIA, NOMINA, HAEREDITATEM, ET REM ALIENAM

VENDITIO QUOAD RES VITIO LABORANTES, VEL QUAE HABENT ALIQUID OCCULTUM DIGNUM MAJORI PRETIO

VENDITIO QUOAD PERICULUM REI VENDITAE, ET QUOAD FRUCTUS ILLIUS

Res jam tradita, quamvis non solutum sit pretium, perit emptori. 5. 294. Res vendita in individuo, quamvis nondum tradita, perit emptori. ibid. Secus dicendum, si aliud conventum fuerit, vel pereat ex culpa lata venditoris, vel si sit in mora culpabili tradendi. 5. 295. Periculum rei venditae ad corpus etiam ante traditionem pertinet ad emptorem, secus si vendatur ad mensuram. 5. 296. Quando censeatur facta ad corpus, vel ad mensuram. ibid.

Fructus rei venditae et traditae emptori, habita fide de pretio, pertinent ad ipsum emptorem. 5. 297. Item fructus pendentes rei venditae et traditae, quamvis nec habita fuerit fides de pretio convento. ibid. Fructus primum nati post absolutum contractum venditionis pertinent ad emptorem, etsi res non fuerit tradita, non habita fide de pretio etc. 5. 298. Si aliter contrahentes conveniant, standum est conventioni. ibid. In serenissimae nostrae Reipublicae dominio si pretium non fuit solutum aut confessatum rerum immobilium animalium et servorum fructus pertinent ad venditorem. 5. 301. Et si solutum et confessatum, pro rata pertinent ad emptorem. ibid.

Si res vendita fuerit pluribus successive, et nulli sit tradita, tam res, quam fructus pertinent ad primum emptorem 5. 300. Si secundus emptor erogavit pretium in dubio reputari potest illius dominium acquisivisse. ibid. Si res tradita fuerit secundo emptori, tam res, quam fructus ad ipsum pertinent. ibid. Secus, si primus emptor erat privilegiatus, ita ut acquireret dominium sine traditione, vel si illi res vendita fuerat etiam hypothecata. ibid. Item primus emptor potest sibi intra annum vindicare, si secundus emptor sciebat alteri fuisse venditam. ibid. et p. seq.

VENDITIO QUOAD ALIQUA PACTA

Pactum legis commissoriae facit, ut si non solutum sit pretium determinato tempore, res intelligatur inempta. 5. 303. Redire debet ad venditorem cum omnibus commodis et fructibus tempore intermedio perceptis. ibid. Venditor debet statim se determinare, an velit pretium, seu potius contractum esse irritum etc. ibid.

Pactum additionis in diem facit, ut res danda intra certum tempus emptori, possit dari alteri, si tempore intermedio alter offerat meliorem conditionem. 5. 304. et p. seq. In hoc pacto oportet secundum emptorem non offerre dolose meliorem con-

EMPTIO ET VENDITIO QUOAD ARRHAM

EPIKIA

est, si fundetur in titulo clericali. ibid. Et si fundetur in titulo laicali non est admittenda ab episcopo. ibid. Jurisdictio delegata cessat re integra, si delegans incidat in excommunicationem. ibid. Etiam re non integra cessat, quoties delegans et delegatus faciant unum tribunal. ibid. Acta excommunicati tolerati sustinentur, ni adversus eum excipiatur ratione excommunicationis. ibid.

Excommunicatus vitandus nulliter facit quemcumque actum judicialem etiam per procuratorem. 2. 18. et p. seq. Si citetur ut reus, potest per seipsum respondere, si sit reus necessarius. ibid.

Omnis communicatio prohibita cum excommunicatis vitandis continetur in illo versiculo.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Quid eo significetur. 2 19. et seq.

Causae reddentes licitam communicationem cum excommunicato vitando, hoc versiculo explicantur.

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Quid per illum significetur. 2. 20. et seq.

Communicatio cum excommunicato vitando in sacris et divinis est peccatum mortale, veniale in aliis. 2. 21. Peccat mortaliter, et incurrit majorem excommunicationem, qui communicat cum excommunicato vitando in crimine criminoso. ibid. Quid importet ista communicatio. ibid.

EXCOMMUNICATIO QUOAD BULLAM COENAE

Quis possit absolvere a censuris contentis in Bulla Coenae. Vide *Bulla Coenae*.

In bulla coenae primo excommunicantur haeretici. 2. 24. Qualis debeat esse haeresis ad hanc incurrendam excommunicationem. ibid. Excommunicantur credentes, receptatores, fautores, defensores haereticorum, et qui sint. 2. 25. Excommunicantur legentes libros haereticorum continentes haeresim, et de religione tractantes, et quando haec verificentur. 2. 25. et seqq. An detur parvitas materiae in hujusmodi lectione. ibid. Quid de legente librum cujuscumque auctoris damnatum ob haeresim, vel illius suspicionem. ibid. Excommunicantur retinentes, imprimentes et defendentes libros haereticorum, et qui sint. 2. 28. Quid faciendum est de libris haereticorum, etiam ignoti idiomatis. ibid. Excommunicantur schismatici, scilicet nolentes obedire summo Pontifici praecipienti, ut est caput ecclesiae. 2. 28.

Secundo in bulla coenae excommunicantur appellantes ab ordinationibus et mandatis Papae ad futurum concilium, sicut etiam ii, quorum auxilio vel favore appellatum fuerit.

peregrinos ad urbem causa devotionis accedentes, vel ipsorum famulos et familiares, uxorem, filios et 2. 43. Item dantes auxilium, consilium, vel favorem ad supradicta facienda. ibid.

Undecimo excommunicantur interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, carcerantes, detinentes, insequentes et ejicientes e suis dioecesibus, territoriis, terris et dominiis cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, legatos sedis apostolicae et nuntios ejusdem sedis. 2. 47. et 48. Quae sint praefatae personae. ibid. Item excommunicantur mandantes, ratum habentes, auxiliantes, consulentes, favorem praestantes ad ea, quae in hoc canone continentur. 2. 48. Qui intelligantur ratum habere, et favorem praestare. ibid.

Duodecimo excommunicantur vel per se, vel per alios occidentes, percutientes, expoliantes eos qui recurrunt ad Romanam curiam ob aliquam causam vel negotium. 2. 48. et 49. Item qui per se vel per alios praedicta faciunt contra prosequentes causas, vel negocia, ob quae factus est recursus ad Romanam curiam, contra procurantes in iisdem, gestores negociorum, agentes ipsorum, auditores, et judices super eis deputatos. 2. 49. Item praestantes consilium, auxilium et favorum ad agenda quae hic prohibentur. ibid.

Decimo-tertio excommunicantur, qui praetextu frivolae appellationis, seu alias appellant ad curias saeculares a gravamine, vel futura executione literarum apostolicarum. 2. 50. Quae sit frivola appellatio, et quae literae apostolicae, a quarum executione prohibita est appellatio. ibid. Excommunicantur magistratus, qui vel prohibent, vel nolunt sine ipsorum consensu praefatas literas executioni mandari. ibid. Quae aliae personae in hoc canone excommunicentur. 2. 51. et seq.

Decimo-quarto excommunicantur, qui auctoritate propria, ac quarumcumque exemptionum praetextu per se, vel per alium contendunt avocare causas spirituales, vel spiritualibus annexas ad se ab auditoribus et commissariis sedis apostolicae, aliisque judicibus ecclesiasticis. 2. 53. Quae aliae personae excommunicentur in hoc canone. ibid. et seqq.

Decimo-quinto excommunicantur ex praetenso officio trahentes, trahi facientes, vel procurantes trahi directe, vel indirecte personas ecclesiasticas ad tribunalia saecularia. 2. 56. et seqq. Quando clericus trahi possit ad tribunal saeculare. 2. 57. Item excommunicantur facientes, ordinantes, vel publicantes ordinationes, constitutiones vel alia decreta, quibus directe, vel indirecte laeditur immunitas ecclesiastica.

EXCOMMUNICATIO QUOAD CLERICI PERCUSSIONEM

FIDEJUSSIO, FIDEJUSSOR

Fidejussio est contractus, quo quis promittit se soluturum id, quod alius debet, si principalis debitor non solvat, eodem principali debitore remanente obligato. 6 153. Alia est voluntaria, alia necessaria, alia judicialis, alia extrajudicialis. 6. 154. Alia principalis, alia accessoria, alia simplex, alia indemnitatis. ibid. Creditor prius agere debet contra principalem, quam contra fidejussorem. 6. 155. In pluribus casibus fallit haec regula. ibid. et seq. Omnes fidejussores tenentur in solidum. 6. 156. Quando competat fidejussori beneficium liberationis a fidejussione. ibid. et p. seq. Plures non possunt fidejubere, et maxime mulier, neque etiam pro personis sibi conjunctissimis. 6. 157. et seq. Quando teneatur stare fidejussioni. 6. 158. Ecclesiarum praelati et clerici illicite frequenter fidejubent. 4. 160. Non possunt fidejussione obligare redditus superfluos sui beneficii. ibid. Potest fidejubere pro clerico, vel pro ecclesia. 4. 161.

FIDES

Fides est habitus, quo firmiter assentimur veritatibus a Deo revelatis, et ab ecclesia propositis. 3. 4. Illius objectum *quod*, est solus Deus, et objectum *formale quo* est prima veritas obscure revelans. 3. 5. Ecclesia solum habet proponere mysteria credenda. 3. 5. Ex pluribus motivis fides catholica redditur evidenter credibilis. 3. 6. et seq. Ex pia motione voluntatis potest fieri, ut assensus intellectus sit magis firmus. 3. 9. Non potest prudenter repudiari assensus praestitus ob divinam revelationem. 3. 10. Stante solum notitia probabili revelationis non datur assensus fidei supernaturalis. ibid. Evidentia credibilitatis non in omnibus est eadem. ibid.

Fides actualis necessaria est adultis necessitate medii. 3. 11. Non sufficit fides late dicta ex testimonio creaturarum. 3. 13. Necessitate medii unusquisque debet credere Deum esse, et esse remuneratorem. 3. 14. Fides debet esse de existentia Dei et auctoris supernaturalis et remuneratoris supernaturalis. Post evangelii promulgationem etiam necessaria est necessitate medii fides explicita ss. Trinitatis et incarnationis. 3. 16. Unusquisque fidelis de necessitate praecepti debet credere quoad substantiam omnes articulos symboli apostolorum. 3. 18. Item quae pertinent ad sacramenta, quae debet recipere. 3. 18. Item unusquisque fidelis debet habere explicitam notitiam praeceptorum decalogi et ecclesiae, et scire orationem dominicam. ibid.

Datur praeceptum de eliciendis actibus fidei. 3. 27. Hoc praeceptum saepe obligat. ibidem. Quando obliget per se.

catum carnale confessarii cum filia confessionis non est simplex fornicatio, sed induit malitiam sacrilegii et incestus 4. 308.

FRATER

Fratres, dum sint parentes, debent corrigere sorores sub ipsorum cura existentes. 4. 202. Item, si non sint sub ipsorum cura. ibid. Idem praestare debet soror erga fratres existentes in tenera aetate. 4. 203. Vide *Alimenta*. Quando teneatur dotare sorores. 4. 204.

FRUCTUS

Fructus naturales sunt qui ex ipsa re naturaliter nascuntur absque ulla, vel fere ulla hominum industria 5. 78. Fructus industriales non oriuntur ex aliqua re, sed sunt fructus industriae illius, qui aliqua re utitur ad lucrandum. ibid. Fructus mixti partim proveniunt ex natura rei, partim ex hominum industria. 5. 79.

FUR, FURTUM

Furtum est acceptio occulta rei alienae invito domino. 5. 216. Ad furtum pertinet iniqua detentio rei alienae. 5. 217. Quid sint peculatus, plagiatus, et abigeatus. ibidem. Quando furtum induat rationem sacrilegii. 5. 218. In quo differata rapina. ibid. Furtum ex genere suo est peccatum mortale. 5. 218. In extrema, vel quasi extrema necessitate, vel propria, vel aliena licitum est rem alienam surripere. 5. 218. et seq. Si transacta hac necessitate res aliena non extet non est obligatio restituendi. 5. 219. In gravi necessitate non licet rem alienam surripere. 2. 220. Parvitas materiae, quae excusare potest a gravi culpa, pensanda est non solum respectu rei, quae surripitur, sed etiam respectu personae, cui surripitur. 5. 221. Peccat graviter qui pluribus levibus furtis ad materiam gravem pertingit. 5. 221. et p. seq. Qualis reputanda materiae gravis in his furtis. 5. 222. Quando moraliter interrumpuntur, non valent materiam gravem constituere. 5. 223. Quando moraliter interrumpantur. ibid.

Restituenda sunt sub gravi quae ablata sunt per levia, furta, si pervenerunt ad materiam gravem. 5. 223. Restitutio ita facienda est, ut meliori modo, quo fieri potest, compensetur damnum iis, quibus fuit illatum. ibid.

G

GABELLA

Gabella est tributum publicum a principe in communem utilitatem exactum. 5. 154. Quid sint pedagium, portorium,

GULA

H

HAERES, HAEREDITAS

Deficientibus legitimis institui possunt haeredes filii naturales. 6. 261. Quomodo succedere possint in bonis paternis, si desint legitimi, et non instituantur haeredes. ibid. Quid si sint legitimi, et pater moriatur intestatus. 6. 262. Quomodo illis competat succedere in bonis maternis. ibid. et seq. Filii spurii, exceptis alimentis, nihil possunt habere a patre, vel matre ex testamento, vel quocumque alio modo. 6. 262. An institui possint haeredes, relicta alteri haereditate, ut postea det spurio. 6. 261. Filiabus spuriis danda est dos etiam a patre in sacris constituto. 6. 261.

Qui sint haeredes ab intestato. 6. 262. Quando succedant in stirpem, et non in capita. ibid. Cum ascendentibus qualiter succedunt fratres, et sorores germanae defuncti. 6. 163. Quomodo regulanda sit successio ab intestato juxta statutum Lucense. 6. 347. et seq.

Haeres habet tres menses ad deliberandum, an velit acceptare haereditatem. 6. 263. Intra quod tempus facere debeat inventarium. 6. 264. Quae privilegia habeat, si facit inventarium. ibid. Si non conficiat inventarium, in foro externo tenetur solvere ultra vires haereditatis. ibid. An post sententiam judicis possit sibi compensare de solutione facta ultra vires haereditatis. 6. 270.

HAERESIS, HAERETICUS

Haeresis est error intellectus voluntarius contra aliquam fidei veritatem, cum pertinacia in eo, qui fidem suscepit. 3. 43. Dubius sive positive, sive negative de aliqua veritate revelata est haereticus. ibid. Errans ex ignorantia crassa, et supina ab haeresi excusatur. 3. 44. Cur haec ignorantia excuset. 3. 44. Quando ignorantia affectata excusare possit a peccato haeresis. 3. 45. Quae sint poenae latae contra haereticos, et quando incurrantur. ibid.

Si verba vel ex se, vel additis aliis circumstantiis non sufficienter externe manifestent, non incurruntur poenae contra haereticos latae. 3. 45. et p. seq. Quoad forum internum sufficienter manifestatur haeresis per verba aequivoca. 3. 46. Quae pertinacia requiratur ad constituendum haereticum. 3. 49. An episcopus possit absolvere ab haeresi externa licet occulta. 3. 50. Crimen haeresis non potest absolvi ab habentibus facultatem absolvendi a casibus in bulla coenae, neque tempore jubilaei. 3. 51. Bene vero potest ab eo quocumque tempore absolvere major poenitentiarius pro foro conscientiae vel etiam alteri hanc absolutionem demandare. ibid. Debet tamen esse occultum. ibid. Quomodo hic accipiendum verbum *occultum*. ibid. An licita sit disputatio cum haereticis. 3. 47. et 3. 51. Vide *Denunciatio*.

HOMICIDIUM QUOAD RESTITUTIONEM

HOSTIA

JEJUNIUM ECCLESIASTICUM.

IGNORANTIA

quae non potest moraliter superari, et vincibilis, quae poterat et debebat superari. 1. 44. Ignorantia antecedens, sive invincibilis causat involuntarium, concomitans non voluntarium; consequens, seu vincibilis voluntarium. 1. 43.

Ignorantia invincibilis etiam juris naturae excusat a culpa. 1. 43. Excusare etiam valet a poena inducta a jure, quod ignoratur. ibid. Ignorantia invincibilis solius poenae excusat a censura, vel ab alia poena, quae sit exorbitans et extraordinaria. 1. 44. Si sit vincibilis excusat a poena lata in eum, qui scienter aliquid fecerit, vel praesumpserit. ibid.

Ignorantia graviter culpabilis non excusat a gravi culpa etiam in transgressione praeceptorum humanorum. 1. 60. Ad eam expellendam non est necesse tantam adhibere diligentiam, quanta in expellenda ignorantia juris naturalis et divini. 1. 61. Ignorantia vincibilis est speciale peccatum distinctum a pravo opere, quod sequitur ex ea, quando per se, et non ratione pravi operis est prohibita. ibid. Quando ignorantia excuset a censura, vel irregularitate. Vide *Censura*, *Excommunicatio*, *Irregularitas*. Quando excuset ab haeresi. Vide *Haeresis*.

ILLEGITIMUS

Illegitimi naturales sunt illi, qui nati sunt extra conjugium, sed ex iis inter quos tempore conceptionis non erat impedimentum dirimens matrimonium, vel saltem debuit esse sublatum tempore nativitatis. 6. 261. et p. seq. Illegitimi spurii sunt illi, qui nati sunt ex iis inter quos tempore nativitatis erat impedimentum dirimens matrimonium. 6. 261. Expositi non sunt habendi ut illegitimi. Vide *Expositi*.

IMAGO

Imagines sunt adorandae. 3. 146. Multae sunt utilitates, quas fideles possunt ex sacris imaginibus recipere. 3. 147. Etiam simulacrum Dei Patris bene in ecclesiis collocatur. ibid. Cur potius una imago, quam alia colatur. ibid. et seq. Imagines colendae sunt eodem cultu et adoratione, qua coluntur exemplaria. 3. 148.

IMPEDIMENTA MATRIMONII

Ecclesia habet potestatem statuendi ex justa causa impedimenta matrimonii. 9. 139. Id spectat ad solum summum pontificem. 9. 140. Possunt etiam episcopi in aliquo particulari casu per aliquod tempus matrimonium prohibere inter certas personas. ibidem. Principes christiani non possunt instituere impedimenta dirimentia matrimonium. 9. 140. Possunt induci ex consuetudine legitime introducta. 9. 141. Principes possunt ex justa causa, apposita etiam poena, aliqua matrimonia prohibere. 9. 142. et seq.

pore absque solemni benedictione, nisi adsit justa causa, est reprehensione digna. 9. 242.

Impedimentum clandestinitatis dubium esset, adeoque non attendendum, si matrimonio assistat parochus talis reputatus ex solo errore communi. 9. 235. et seq. Haec assertio non est ita certa. ibid. An sacerdos relictus a parocho per aliquot dies, ut suas vices gerat, possit alteri facultatem dare assistendi matrimonio. ibid. Si parochus assistat matrimonio contra mandatum episcopi illud irritantis 9. 236. Quando sit dubium ob assistentiam sacerdotis ex sola licentia tacita parochi. ibid. Quando eo quod assistat ille, cui demandata est in genere administratio sacramentorum. ibid. Dubium impedimentum, si assistant matrimonio parochus et testes formaliter non adhibiti. ibid. Quando sit dubium, eo quod parochus etc. percipiat consensum solum per interpretem. 9. 237. Dubium item est si matrimonio assistat sacerdos de licentia parochi excommunicati vitandi. 9. 237. et seq.

Impos. Impotentia dirimens matrimonium, est impotentia habendi copulam perfectam. 9. 214. Dicitur perpetua, quando non potest removeri nisi per miraculum, vel medio illicito. ibid. vel per medium naturale, sed cum periculo mortis. 9. 215. Impotentia perpetua sive ex parte viri, sive ex parte foeminae, quae praecesserit matrimonium, illud dirimit. ibid. In dubio judicandum est praecessisse. 9. 222. et p. seq. Impotentia temporalis non dirimit matrimonium 9. 216. Quando mulier pati debet incisionem, ut se aptam reddat copulae. 9. 216. et seq. et 222. Quid agendum in dubio de impotentia. 9. 217. Matrimonium ob impotentiam dissolutum post triennale experimentum est iterum reintegrandum. ibid. Sterilitas non reducitur ad impedimentum impotentiae quoties steriles valeant verum semen emittere. 9. 217. et seq. Vide *Hermaphroditus*. Quando impedimentum impotentiae sit dubium adeoque non attendendum. 9. 219.

Raptor. Intervenit impedimentum raptus dirimens matrimonium, dum violenter adducitur foemina ad illud contrahendum. 9. 242. Non est irritum matrimonium, si rapiatur vir 9. 243. Subsistit matrimonium, si mulier rapta consentiat, postquam restituta fuit in sua libertate. ibid. Dubium esset hoc impedimentum, et non attendendum, quoties mulier fuerit rapta solum raptione explendae libidinis, vel si a sponso rapiatur sponsa de futuro. Hoc verum est,

unde in eo nec possunt celebrari, neque aliquis interesse divinis 2. 94. Est particulare, quando interdicitur aliqua particularis ecclesia, qua interdicta intelliguntur interdictae cappellae, caemeterium etc. et non e contra. 2. 84. Interdictum generale est quando interdicitur civitas, dioecesis etc. et afficit omnia loca in iis contenta. ibid. An interdicta civitate intelligantur interdicta loca illi contigua. ibid. Interdicta civitate, vel dioecesi, intelligitur interdicta ecclesia cathedralis, omnesque aliae ecclesiae etiam exemptae. 2. 95.

Interdictum personale fertur immediate in personas, easque ubique sequitur. 2. 95. Est particulare, quando afficit particulares personas, et semper intelligitur afficere eos, qui dederunt causam interdicto. ibid. Generale personale fertur in omnes personas constituentes aliquod corpus politicum. ibid. Comprehendit etiam innocentes, quamvis respectu ipsorum non habeat rationem poenae. ibid. Eximuntur autem ab interdicto, statim ac mutant domicilium et desinunt esse partes illius communitatis. ibid. Non comprehendit peregrinos, aut exteros. 2. 96. Interdicto clero non intelligitur interdictus populus, et e converso. ibid. Interdicto generaliter clero non intelligitur interdictus episcopus, alii praelati inferiores, canonici cathedralis, nec religiosi. ibid. Nisi habeant aliquod officium, vel beneficium; per quod pertineant ad clerum. ibid. Interdictum generale populi, vel cleri non afficit ecclesias. ibid. Interdicta communitate, non intelliguntur denunciari ut interdicti nominatim singuli communitatis, sed solum ut partes politicae illius. 2. 97.

Interdictum mixtum afficit loca, et personas. ibid. Interdictum, ut comprehendit omnes suos effectus, ferri non potest nisi ob culpam gravem. 2. 97. Secus interdictum quoad effectum particularem. ibid. Interdictum speciale personale ferri non potest nisi ob culpam particularem particularis personae 2. 98. Interdictum generale locale, sive personale ferri non potest nisi ob culpam communitatis, vel capitis illius. 2. 97. Ob removendum damnum temporale non potest ferri interdictum personale locale nisi de licentia s. pontificis. 2. 98. Sed neque ob aes alienum interdictum locale speciale, vel personale generale. ibid.

INTERDICTUM QUOAD SUOS EFFECTUS

Aliquando fertur interdictum quoad aliquos, non quoad omnes effectus. 2. 99. et seq. Interdictum non privat sacramento baptismi, confirmationis, et poenitentiae. ibid. Tempore interdicti etiam inter personas interdictas celebrari potest matrimonium. 2. 100. Eucharistia administrari potest solis

gravi culpa assistere divinis officiis in loco interdicto. ibid. Quando etiam incurrat excommunicationem reservatam. 2. 106. Quaecumque personae ecclesiasticae violantes interdictum incurrunt irregularitatem, non possunt sepeliri in loco sacro. ibid. Suspenduntur ab officio beneficio, et jurisdictione; privantur jure activae ac passivae electionis. ibid. Quomodo cesset interdictum. 2. 106. et seq.

INTERPRETATIO LEGIS

Interpretatio legis datur, dum non attenta nuda litera et cortice verborum, extenditur lex juxta mentem legislatoris, sive legis, attenta identitate, vel similitudine rationis. 1. 196. Dicitur authentica, quoties ipse princeps, seu successor in potestate legem interpretatur; vel si interpretatur juxta vigentem consuetudinem. 1. 196. et 97. Dicitur item authentica, sed solum particularis pro aliquo casu, quando judex in causa dubia decidenda legem interpretatur. 1. 196. Dicitur doctrinalis, quando fit a viro docto cum fundamento rationis, et potest habere locum etiam respectu legis naturalis, et divinae. ibid. Aliquando interpretatio unius potest praevalere interpretationi multorum. ibid. Dum prohibetur interpretatio doctrinalis, id intelligendum de interpretatione proprie dicta, non de legis clariori declaratione. ibid. In interpretatione legis potius attendenda mens legislatoris, quam verba. 1. 197. et 98. Mens legislatoris cognoscitur ex proemio legis, ex ratione ipsius legis, ex comparatione ad alias leges, denique ex materia legis. 1. 198. Si aliter non constet de mente legislatoris, in quacumque lege non recedendum ab ipsius verbis, si sint clara. ibid. Verba quamvis clara impropriari possunt ad sustinendum valorem actus. 1. 199. Item si ita exposcat subjecta materia, vel ad vitandum absurdum, seu superfluitatem in lege. ibid.

Propter similitudinem rationis non est interpretandum legem extendi ad casum in ea non comprehensum. 1. 201. Bene vero propter rationis identitatem. ibid. Oportet autem, quod in omnibus casibus sit eadem ratio adaequata, quod nempe eadem ratio possit ipsis aptari. ibid. Exempla, in quibus intelliguntur alii casus in lege non comprehensi. 1. 202.

Lex poenalis omnino clara nullam admittit interpretationem. 1. 203. Lex poenalis et odiosa in dubio semper est stricte interpretanda. ibid. Ita dicendum etiam de lege revocatoria, vel correctoria alterius legis, vel exorbitante a jure communi. ibid. Lex poenalis neque ex identitate rationis est de casu ad casum extendenda. 1. 204.

cros canones expressa. ibid. Alia est irregularitas ex defectu culpabili, nemque ex delicto, quod sit peccatum mortale externum et consummatum, alia ex defectu inculpabili. 2. 111. et seq. Si alicui delicto annexa sit irregularitas ratione infamiae, tunc necesse est non esse occultum. 2. 111. et seq. Alia est partialis, alia totalis. 2. 112. Omnes baptizati, excepto summo pontifice, subiici possunt irregularitati. ibid.

Irregularitas inpedit suscipere ordines, quamvis valide, licet illicite ab irregulari suscipiantur. 2. 112. Irregularis non potest sine gravi culpa etiam primam tonsuram recipere. ibid. et seq. Irregularis non potest exercere ordinem jam susceptum et ad alios ascendere. 2. 113. Secus, si sit solum partialis. ibid. Irregularitas privat beneficio jam obtento, sed non ipso facto. ibid. Illicite confertur beneficium illi, qui ob irregularitatem non potest officium illi adnexum administrare; at confertur valide. 2. 114.

IRREGULARITAS QUOAD CAUSAS AB EA EXCUSANTES, ET QUOAD MODOS EAM TOLLENDI

Ubi non adest gravis culpa, non est inducenda irregularitas oriens ex delicto culpabili. 2. 116. Dubitans an inciderit in irregularitatem, post adhibitam sufficientem diligentiam non debet se gerere ut irregularem sive in dubio juris, sive facti. ibid. Clericus dubitans de commisso homicidio se gerere debet ut irregularem, quoad abstinendum a celebratione, et quoad quaerendam dispensationem, non quoad caetera. 2. 117. Laicus dubitans de commisso homicidio non est irregularis. ibid. Ignorans etiam ab ecclesia prohibitum esse aliquod delictum non fit irregularis, etsi irregularitas annexa sit tali delicto. 2. 117. et seq. Sciens aliquid ab ecclesia prohiberi, sed non sub poena irregularitatis, potest ab eadem excusari. 2. 118.

Irregularitas contracta ex defectu inculpabili cessat, si cessare possit talis defectus. 2. 119. Irregularitas contracta ex delicto cessat par solam dispensationem. ibid. Irregularitas contracta per infamiam completam juris, per quamcumque poenitentiam non deletur. ibid. Contracta ob infamiam facti deletur per publicam emendationem, vel loci mutationem. ibid. Ratione baptismi non considerantur delicta antea perpetrata, quibus alias adnexa est irregularitas 2. 120. Non cessat irregularitas, quae oritur ex defectu. ibid. Ratione professionis religiosae cessat saltem irregularitas, quae oritur ex defectu natalium quoad ordines susci-

IRREGULARITAS QUOAD CAUSAS ILLAM INDUCENTES

lari interrogatur, esse suspendendum etc. si ita exposcant jura. ibid. Quid dicendum de denunciante, vel accusante delictum morte dignum. Vide *Denunciatio quoad irregularitatem*. Testis, quamvis voluntarius, in causa sanguinis non fit irregularis nisi suo testimonio influat in mortem etc. 2. 140. et seq. Item non est irregularis, si est testis necessarius, vel si testificando in favorem rei, mutilentur accusatores. ibid. Qui alii ex defectu lenitatis sint irregulares. ibid.

Ex defectu lenitatis fiunt irregulares, qui in bello justo propriis manibus aliquem occidunt, vel vulnerant, non vero qui hortantur. 2. 142. Idem dicas de clericis hortantibus, vel etiam, si et ipsi occidant, dum necessarium sit ad suam, vel patriae, vel etiam principis defensionem. ibid. et p. seq. Si in bello injusto unus solus occidatur, omnes fiunt irregulares. 2. 142.

Clerici, vel monachi in sacris constituti fiunt irregulares, si exerceant chirurgiam, vel medicinam per incisionem et adustionem, 2. 143. Excusari possunt, si mors non sequatur, vel si faciant ex necessitate. ibid. Nec fiunt irregulares, si juxta regulas artis jubeant, seu consulant incisionem, vel adustionem. ibid. Clerici in minoribus constituti fiunt irregulares, si exercendo medicinam, vel chirurgiam mors ex ipsorum culpa sequatur. ibid.

Ex defectu sacramenti fiunt irregulares bigami. 2. 143. et seq. Vide *Bigamia*. Non datur irregularitas, ratione bigamiae interpretativae, si quis contraxit duo matrimonia invalida; vel si unum validum, et alterum invalidum non ratione impedimenti dirimentis, sed defectu consensus, quia non contractum fuerit affectu maritali, sed illusorie ad copulam extorquendam. 2. 144. Item non fit irregularis, qui nulliter contraxit cum vidua, vel ab altero corrupta. ibid. Vel si maritus cognoscat uxorem ab alio per vim cognitam. 2. 145. Ratione bigamiae similitudinariae aliqui volunt non fieri irregularem clericum in sacris constitutum, si postea contrahat matrimonium. 2. 145.

Ex defectu natalium illegitimi, sive naturales, sive spurii sunt irregulares. 2. 146. Vide *Illegitimi, Expositi*.

Ex defectu libertatis sunt irregulares servi, seu mancipii, quamdiu carent libertate. 2. 147. Intelliguntur acquirere libertatem, si consentiente domino in statu clericali constituantur. ibid. Item obligati ad ratiocinia usque dum non reddiderint rationem suae administrationis. ibid. Qui sint obligati ad ratiocinia. ibid.

JUDEX

JUDICIUM TEMERARIUM

JURAMENTUM

JURISDICTIO

LEGATUM

LEGITIMA

LEX

LEX HUMANA QUOAD VIM OBLIGANDI

M

MAGIA

MALEFICIUM

MANDATUM, MANDATARIUS

MAPPA PRO SACRIFICIO

MARITUS

MATER

MATRIMONIUM

habent rationem materiae et formae secundum aliam et aliam rationem. ibid. Ministri hujus sacramenti sunt ipsi contrahentes. ibid. 100. Etiam inter baptizatos separari posset ratio contractus a ratione sacramenti. 9. 103. et 104. Etiam matrimonium contractum per procuratorem habere potest rationem sacramenti. 9. 104. Quae requirantur ad contrahendum matrimonium per procuratorem. 9. 105. et p. seq. Quomodo contrahendum per epistolam. 9. 107. Qualis consensus ad matrimonium requiratur. Vide *Consensus etc.* Quando conditio suspendat matrimonium. Vide *Conditio*.

MATRIMONIUM QUOAD INDISSOLUBILITATEM

Matrimonium etiam infidelium est etiam de jure divino aliqua ratione indissolubile. 9. 125. Si unus infidelium convertatur ad fidem, et alter conjugum nolit cum eo habitare absque injuria creatoris, matrimonium etiam consummatum dissolvitur. 9. 126. Non dissolvitur, si unus conjugum incidat in haeresim, vel fiat gentilis. ibid. Non dissolvitur matrimonium, usquedum conjux ad fidem conversus novum ineat conjugium. 9. 127. Modo videtur ad dissolvendum matrimonium satis esse, si unus conjugum velit in infidelitate persistere. ibid. et p. seq. Non dissolvitur matrimonium, per hoc quod conjux conversus suscipiat ordinem sacrum, vel in aliqua religione profiteatur. ibid. Quando non constat conjugem alterum nolle converti, monendus est, ut intra certum terminum deliberet. ibid. Haec monitio hodie est necessaria, neque omitti potest sine dispensatione pontificia. ibid. Haec dispensatio facta est a Gregorio XIII. et Benedicto XIV. pro variis locis. ibid.

Matrimonium fidelium solummodo ratum potest dissolvi a summo pontifice. 9. 126. et seq. Hanc dissolutionem concessisse dicuntur varii summi Pontifices. 9. 127. Requiritur autem gravis causa, ita ut sine ea neque valida, neque licita sit dissolutio. ibid. Dissolvitur per religiosam professionem. 9. 131. Si sponsus intra primum bimestre vi sponsam cognoscat, matrimonium redditur indissolubile, at sponsa non ideo prohibetur statum religiosum assumere. 9. 131. et p. seq. Non licet contrahere matrimonium animo ingrediendi in religionem ante consummationem. 9. 131. et seq. Matrimonium fidelium consummatum est in omni casu indissolubile quoad vinculum. 9. 132. Quando intelligatur consummatum. ibid. Quae servanda in dissolutione matrimonii. ibid. Vide *Impedimenta matrimonii*, *Bigamia etc.*

aeque possit obesse et prodesse. ibid. Non vero si salus non sit desperata. ibid. Vide *Abortus*. Quando debeat etiam sine mercede infirmis assistere. Vide *Advocatus*. Medicus qui ex sua ignorantia occidit infirmum, fit irregularis. 2. 143. Detegenda est ignorantia medici, si monitus non desistat ab exercenda medicina. 5. 205.

Clerici vel monachi in sacris constituti non possunt exercere artem medicinae, vel chirurgiae per incisionem et adustionem. 2. 143. Secus, si non sint in sacris constituti, vel eas non exerceant per incisionem et adustionem, vel mors non sequatur. ibid.

Meditatio. Vide *Oratio*.

Melioramenta. Vide *Expensae*.

MENDACIUM

Mendacium est enunciatio falsi cum voluntate ad fallendum prolata. 7. 10. Voluntas fallendi non pertinet ad essentiam mendacii. ibid. Dividitur in jocosum, officiosum et perniciosum. ibid. Nunquam licite profertur mendacium. 7. 11. Quale sit peccatum mentiri. ibid. et seq.

Restrictio pure mentalis est mendacium. 3. 298. Secus restrictio non pure mentalis. ibid. Examinantur multi modi, quibus licite, urgente justa causa, celari potest veritas. 3. 367. et seq. et 7. 12.

An mentiri leviter in confessione reddat illam invalidam. Vide *Confessio quoad invaliditatem*.

MERETRIX

Meretrix dicitur illa, quae pluribus quam duobus se prostituit. 4. 291. Non expedit bono publico permittere meretrices. 4. 292. et seq. Quando admittendae ad sacramenta confessionis et eucharistiae. 4. 294. et seq. Quam integritatem servare debeant in confessione peccatorum. 8. 61. et 62.

METUS

Metus est instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio. 5. 233. Metus gravis est de malo gravi, quod prudenter judicatur eventurum. ibid. Si non sit de malo gravi, vel non judicetur prudenter eventurum, erit levis. ibid. Metus reverentialis datur, quando aliquis quasi coactus consentit, non audens prae reverentia contradicere superiori. 5. 234. Æquiparatur metui cadenti in constantem virum, quoties unitus sit gravibus minis, vel etiam precibus instantissimis. ibidem.

An excuset a censura, vel irregularitate. Vide *Censura*, *Irregularitas*. An irritet contractus. Vide *Contractus*. An excuset ab observantia legis. Vide *Lex*. An irritet matrimonium. Vide *Impedimenta etc.*

MISSA QUOAD CONDIGNAM IPSIUS CELEBRATIONEM

reddendi similem in specie et bonitate. 6. 9. In mutuo non pecuniario satis est, si reddatur res similis acceptae quamvis in valore decreverit. 6. 10. Mutuum expressum est, quando res mutuo expresse traditur. 6. 11. Mutuum virtuale est verum mutuum, sed palliatur sub apparentia alterius contractus. ibid. Civitas, ecclesia, monasterium, aliaque loca pia non obligantur ex mutuo. 6. 11. Debet talem conversionem probare, quoties restituendum esset alienatione rei immobilis, vel mobilis praetiosae ibid. et seq.

Filius existens sub patria potestate in foro externo non tenetur ex pecunia mutuo accepta, etsi renunciavit privilegio sibi facto a jure. 6. 12. Excipiuntur aliqui casus, et maxime si mutuam acceperit de consensu patris, vel conversum fuerit in ipsius utilitatem. 6. 13. Si filiusfamilias nolit restituere, non est neque in foro conscientiae obligandus ad restitutionem. 6. 13. Neque juxta plures, etiamsi jurasset restituturum. 6. 14. Non desunt tamen qui hoc negent. ibid. In dominio sereniss. reipublic. Lucens. filiifamilias majores 25. annis licet sub patria potestate tenentur restistituere, et possunt in foro externo conveniri pro mutuo accepto sine patris consensu. 6. 15. An filius possit renunciare privilegio S. C. Macedoniani. ibid. Si filius restituit mutuum, Mutuans poterit tuto retinere. ibid. et seq.

In restituendo mutuo non pecuniario non attenditur incrementum vel decrementum valoris rei mutuatae. 6. 40. In mutuo pecuniario restitutio mutui facienda est juxta valorem monetae tempore restitutionis. ibid. Mutuans qui mutuavit in auro potest obligare ad restituendum in moneta aurea. 6. 41. Quando licite mutuans et mutuatarius paciscantur de non habenda ratione augmenti et decrementi pecuniae in mutuo restituendo. ibid. Non potest obligari mutuatarius ad restituendas monetas ejudem speciei eo tempore quo praevidentur pluris valiturae, si usque ad illud tempus mutuans non erat servaturus. ibid. et seq. Item obligari non potest ad restituendum frumentum mutuò acceptum tempore, quo praevidetur augendum pretium, si usque ad illud mutuans non erat servaturus. 6. 42. Si mutuatario liberum erat ante restituere, cogi potest ad restituendum tempore augmenti pretii. ibid. Mutuatarius non potest sine justa causa petere mutuum ab usurario 6. 42. et 43. Si petiit, non tenetur solvere usuras, si etiam juramento non se obligaverit. 6. 44. Vide *Usura*.

N

ejusdem speciei. 3. 106. Odia ordinata ad executionem, juxta mala, quae respiciunt, sunt diversae speciei. 3. 107. In peccatis odii etiam mere interni explicanda est persona odio habita. si erat speciali virtute prosequenda. ibid.

OFFENSOR, OFFENSUS

Offensor tenetur primus petere pacem ab offenso, si non sit conditionis valde superioris, vel si non passus sit graviorem injuriam ab offenso. 3. 78. Offensus satisfacit suae obligationi, si paratus sit admittere offensorem. ibid. Si possit sine gravi incommodo debet facere etiam id, ad quod alias non teneretur, dum id necessarium esset pro salute corporali, sive spirituali offensoris. ibid. Consulendum est offenso, ut remittat etiam actionem coram judice. ibid.

Officium divinum. Vide *Horae canonicae*.

Opera satisfactoria. Vide *Satisfactio*.

OPINIO

Opinio probabilis innititur motivo incerto, unde semper habet formidinem de opposito. 1. 12. Probabilitas oritur ab intrinseco, quoties in ratione fundatur, et ab extrinseco, quoties in auctoritate DD. 1. 13. Opinio speculative tantum probabilis non attendit circumstantias casus, at opinio practice probabilis judicat attentis etiam omnibus particularibus circumstantiis. ibid. Opinio certo probabilis fundatur in ratione, cui prudenter assentitur; probabiliter probabilis non habet probabilitatem certam; tenuiter probabilis fundatur in motivo levi indigno viro prudenti. 1. 14. Opinio probabilior habet rationes validiores, et minus probabilis, rationes minus validas. ibid.

Nemo recte operatur ex opinione vel tenuiter, vel probabiliter, vel dubie probabili. 1. 14. Licet operari ex opinione certo probabili, quamvis minus probabili. 1. 15. Necesse est operari juxta opinionem probabiliorem, quando quaestio est de validitate, natura, seu conditione actus. 1. 17. Non licet sequi opinionem minus probabilem, dum agitur de valore sacramenti. 1. 18. Non licet medicó, omisso medicamento certo, eligere tantum probabile. ibid. Vide *Judex*, *Advocatus*.

Opinio unius auctoris non est ex ipsius auctoritate sufficienter probabilis, nisi in gravi fundetur ratione. 1. 12. Multoties docti reputantur qui non mediocri laborant ignorantia. 1. 19.

ORATIO

Oratio est petitio boni honesti a Deo. 3. 129. Est necessaria ad salutem necessitate medii, et praecepti. ibid. et seq.

omnium SS. ibidem. His addenda Ascensio D. N. J. C. ibid. Privilegium celebrandi in oratorio privato cessat morte illius, cui concessum est. 7. 292. Sequitur personam si mutet domicilium, non si alibi habitet ad breve tempus ibid. et seq. Si non adsit dominus, sed familia potest ibi celebrari. 7. 292. et. seq. Non potest hodie haec sententia amplecti. ibid. Qui veniant nomine familiae. 7. 294. Personae superfluae servitio ex aliquibus non possent ibi satisfacere praecepto missam audiendi. ibid. Qui invitantur ad prandium ab indultario, si sint nobiles, satisfaciunt praecepto audiendo missam in ipsius oratorio. 7. 295. Habens privilegium oratorii domestici potest die Natalis D. celebrare facere in eo tres missas. 7. 304. Cousanguinei, qui possunt in oratoriis missae interesse, comprehendi videntur juxta regulas canonicas. 7. 305. In iisdem oratoriis non licet tempore missae ministrare eucharistiam sine licentia ordinarii, vel ejus vicarii generalis. ibid. Qui famuli intelligendi sint necessarii tempore missae, quibus datum est gaudere privilegio. ibid. An hodie ab episcopis liceat oratorii domestici privilegium obtinere 7. 306. et seq. An habens privilegium oratorii privati teneatur missam audire, si nequeat exire domo. 7. 308.

ORDO

Ordo est sacramentum per quod spiritualis potestas traditur ordinato. 9. 3. Quot sint ordines ibid. Prima tonsura non est ordo ibid.

Presbyteratus certe est sacramentum 9. 5. Item communiter docent theologi de diaconatu. ibid. Lis est quoad subdiaconatum et alios ordines minores, quamvis theologi magis communiter sentiant affirmative. ibid. et seq. Christus saltem in genere materiam ordinis determinavit. 9. 6.

ORDO QUOAD MINISTRUM, ET SUBJECTUM

Minister ordinarius sacramenti ordinis est solus episcopus. 9. 12. Ex privilegio concessum fuit abbatibus quibusdam etiam posse conferre diaconatum. 9. 13. Episcopus non potest ordinarie titulo beneficii sibi non subditum, si actu non habeat in ipsius dioecesi beneficium sufficiens ad congruam substentationem, et literas testimoniales episcopi, a quo habuerit primam tonsuram etc. 9. 14. Quis sit subditus ratione originis, seu domicilii, et quae attendenda in ipsius ordinatione. 9. 15. Episcopus non potest ordinare suum familiarem alienae dioecesis sine literis testimonialibus episcopi originis, vel domicilii. 9. 16. Et nisi per integrum triennium in suo actuali servitio retinuerit, ac suis sumptibus

OSCULUM

OSTIARIATUS, OSTIARIUS

P

PALPO

et disparatas. 1. 59. Peccata carnalia complentur in delectatione carnis; et spiritualia in delectatione mentis. ibid. Peccata dicuntur contra Deum quatenus sunt contra virtutes, quae ipsum respiciunt; contra proximum, si sint contra virtutes ipsum respicientes; contra seipsum quatenus sunt contra virtutes respicientes ipsum peccatorem. ibid.

Peccatum ex infirmitate illud est, quod oritur ex nostra passione; ex malitia, quod oritur ex prava inclinatione voluntatis passione saltem parum impetente, et ex ignorantia, quando oritur ex ignorantia culpabiliter voluntaria. 1. 59. et 60.

Peccatum mortale dicitur esse simpliciter contra legem, et veniale secundum quid. 1. 61. Unde dignoscendum sit aliquod peccatum esse veniale, vel mortale. 1. 62. Peccatum ex genere suo mortale fieri potest veniale defectu consensus, et ex parvitate materiae. 1. 62. et seq. Peccatum ex genere suo veniale potest fieri mortale ratione conscientiae erroneae, finis adjuncti, ultimi finis, scandali et contemptus legislatoris. 1. 65. Peccatum mortale nunquam consurgit ex pluribus venialibus, nisi ex eisdem ad aliquam gravem materiam perveniatur. 1. 66. et seq. Potest consurgere ex proposito nullum vitandi veniale. 1. 67. et seq.

Peccata omissionis distinguuntur specie, si ita distinguantur actus, qui omittuntur. 1. 70. et seq. Peccata commissionis distinguuntur specie, si opponantur diversis virtutibus, vel eidem virtuti sub diversa ratione. 1. 71. Tot sunt peccata, quot sunt actus moraliter diversi. 1. 73. Actus sunt moraliter diversi, quando aliquis retractat actum, et postea ad illum redit, quando cessat voluntarie et libere ab actu, et pariter ad illum redit. Si vero involuntarie cesset ab actu, novus actus continuat cum antecedente, si iste in aliquo effectu perseverabat. ibid. Dum vero non ita perseveret novus actus est novum peccatum; si tale intercedat tempus ut actus intelligantur moraliter interrupti. 1. 74. Quomodocumque interrumpantur peccata quae solo animo perficiuntur, semper sunt diversa. ibid.

Peccata quae perficiuntur opere externo tot sunt numero, quot sunt actus completi et consummati. 1. 74. et p. seq. Dum unico actu offenduntur plura objecta totalia, unicum committitur peccatum, si per modum unius considerantur. 1. 75.

Actus malus ex aliqua causa proveniens solum est imputabilis, quando praevidetur in eadem causa inductiva illius in circumstantiis, in quibus ratione necessitatis, aut utilitatis non fiat licita. 1. 34. Pravus effectus ex omissione sequutus

POLLUTIO

accidens pollutionis, si ipsa non sit intenta, nec adsit periculum consensus ibid. Quando possit intervenire peccatum eo quod ex eis praevideatur pollutio sequutura. ibid. Quomodo se gerere debeat confessarius cum poenitentibus de pollutione sese accusantibus. 4. 330. et seqq.

POSSESSIO

Possessio facti dicitur rei detentio, corporis et animi, jurisque adminiculo. 5. 16. Possessio juris est jus insistendi alicui rei tanquam suae, non prohibitae possideri. ibid. Possessio civilis est ea, qua solo animo res possidetur. 5. 17. Possessio naturalis datur, quando dominus vere praesens est rei suae. ibid. Possessio primo acquiritur possessione vera, et haec semper necessaria est ad possidendum quod nullius erat domini. 5. 17. Acquiritur possessione ficta ex. gr. per traditionem clavium, et possessione civilissima, nempe ex juris dispositione. ibid. Quae sint privilegia possessionis. 5. 17. et seq. Quomodo deperdatur possessio. 5. 18. Vide *Dominium*.

Possessor bonae vel malae fidei. Vide *Restitutio*.

POSTULATIO AD BENEFICIUM

Postulatio ad beneficium est de persona habente aliquod impedimentum ad electionem. 2. 206. Ad postulationem sat est, si concurrat major pars capituli. ibid. Si concurrat cum electione facta ab una parte capituli, ad postulationem requiruntur duae ex tribus partibus eligentium. ibid. Haec locum habent si concurrat postulatio cum electione, non vero si una postulatio cum altera. ibid.

PRAESCRIPTIO

Praescriptio est acquisitio dominii, et peremptio juris alieni cum continuatione possessionis tempore, et modo a lege praescripto. 5. 35. Usucapio in quo differat a praescriptione. ibid. et seq. Ad praescriptionem requiritur possessio naturalis, et civilis. 5. 36. Requiritur titulus probabiliter praesumptus ad praescriptionem ordinariam. 5. 36. et seq. Ad praescribendas res immobiles cum titulo requiruntur decem anni inter praesentes, et viginti inter absentes. 5. 37. Ad praescriptionem rei mobilis cum titulo requiruntur tres anni inter praesentes, et quatuor inter absentes. ibid. Ad praescribendam rem immobilem sine titulo requiruntur 30. anni inter praesentes, et 40. inter absentes. 5. 37. et 38. Qui dicantur praesentes. ibid. Requiruntur 40. anni ad praescribendas res ecclesiae. 5. 37. Pro praescriptione immemoriali non requiritur titulus, sed ipsa est ad instar validissimi tituli. ibid. Quando praescriptio intelligatur interrumpi, et quando dormire. 5. 38. et seq.

PRAESTIMONIUM

PRAESUMPTIO

PRECARIUM

Precarium est quod precibus petenti utendum conceditur tamdiu, quamdiu is, qui concessit, patitur. 6. 131. In precario solum transfertur usus rei in gratiam petentis, et non ad tempus determinatum, sed ad beneplacitum concedentis. ibid. et seq. Non debet tam cito repeti res precario tradita, ut fuerit inutilis ei, qui petiit. 9. 132. Quid sit contractus *precario*, seu *precaria*. ibid. Iste contractus non potest celebrari sine solemnitatibus requisitis ad alienationem rei ecclesiasticae. ibid.

PRESBYTERATUS

Presbyteratus est ordo sacer. 9. 3. Est sacramentum. Vide *Ordo*. Ipsius materia essentialis est patena cum hostia, simulque calix cum vino et aqua, suppositus patenae; itemque impositio manuum episcopi. 9. 8. et seq. Forma sunt verba quae bene ab ordinante proferuntur. 9. 8. Dat potestatem supra corpus Christi verum et mysticum, unde officium presbyteri est consecrare, et absolvere. ibid. Materia presbyteratus sicut et aliorum ordinum est physice tangenda, dum forma profertur. ibid. Quid praestandum, si ordinandus physice non tetigisset. ibid. In ecclesia latina non est sequenda in praxi sententia asserens materiam presbyteratus esse solam manuum impositionem. ibid.

PRIVILEGIUM

Privilegium est lex privata aliquod speciale beneficium concedens. 1. 244. Tribuit posse fieri contra jus, vel praeter jus. ibid. Non conceditur licite absque justa causa. ibid. Privilegium est reale, dum concessum est alicui ratione rei, sive qualitatis illi adjunctae. 1. 244. et seq. Hoc privilegium non potest a particularibus personis renunciari. ibid. Est locale, quoties concessum sit ratione loci. ibid. Est personale, quoties concessum sit ratione personae, et cum ipsa spirat. 1. 245. Dicitur commune, quoties per se primo concessum sit ratione communitatis, atque ipsi renunciare non possunt particulares personae communitatis. 1. 246. Dicitur singulare, si respicit commodum particularis personae, quamvis eo plures fruantur, atque tunc unusquisque potest ei renunciare. ibid. Item dividitur privilegium in gratiosum et remuneratorium, in favorabile et odiosum, in affirmativum et negativum, in scriptum et non scriptum, in absolutum et conditionatum. 1. 246. et seq.

Ad valorem quorumdam privilegiorum requiritur scriptura. 1. 247. Ad illius usum debet innotescere iis, qui possent impedire. 1. 249. Possunt dari privilegia absque notitia pri-

PRIVILEGIUM QUOAD INTERPRETATIONEM

PROCURATOR

PROFESSIO FIDEI

RAPTUS PROUT EST SPECIES LUXURIAE

Raptus est violentia facta personae, aut his sub quorum cura est, causa expellendae libidinis. 4. 296. Intervenit semper, cum cuicumque personae, sive mulieri, sive viro fiat violentia ad libidinem explendam. ibid. Ultra peccatum luxuriae continet peccatum injustitiae. 4. 289. et seq.

Raptus prout est impedimentum matrimonii. Vide *Impedimentum*.

Receptans damnificatorem. *Vide damnificator*.

REGULARES QUOAD BENEFICIA SAECULARIA

Regulares omnes, monachi, mendicantes necnon canonici regulares nequeunt habere beneficium saeculare, vel cum cura animarum sine indulto apostolico. 2. 166. Neque eis prodest ulla consuetudo, possessio, aut titulus. ibid. Regulae servandae in casu quo contingat eos de aliquo beneficio provideri. ibid. Ab his observandis immunes sunt canonici Praemonstratenses. ibid.

RELIQUIAE

Reliquiae sunt dignae adoratione. 3. 148. Reliquiae adorandae sunt eadem adoratione, qua adorantur sancti, quorum sunt. 3. 149. Non sunt adorandae res indecentes, quae fuerunt alicujus sancti ibid. Nullum est peccatum, si laici decenter tangant sacras reliquias. ibidem. Quid de tactu agnus Dei; sacrorum vasorum etc. ibid.

Rescriptum. Vide *Dispensatio*.

RESERVATIO CASUUM

Reservatio est probibitio facta a legitimo superiore aliquod peccatum absolvendi. 8. 239. Simplex confessarius absolvens reservata ex ignorantia reservationis invalide absolvit. ibid. Reservatio est stricte interpretanda. ibid. Si lata sit per statutum synodale, non cessat morte episcopi. ibid. Si per edictum, non cessat respectu illorum, qui ab ipso fuerunt approbati. ibid. Indiscreta reservatio est illicita, sed valida respectu illorum, quibus voluntarie conceditur jurisdictio. 8. 240. Respectu parochi esset invalida, quatenus nimis impediret a suo officio exercendo. ibidem. Non possunt reservari nisi peccata, quae sunt atrocia et graviora. 8. 241. Reservatio non est de peccatis venialibus neque locum habet in dubio juris; vel facti, vel si peccatum non sit atrox et grave. 8. 241. Qui absolutus est a simplici sacerdote a casu reservato dubio, non est necesse, ut se praesentet habenti facultatem in reservata, si cognoscat ut certum. 8. 242. et seq. Alii aliter sentiunt. ibid. Ad reservationem oportet peccatum esse externum, item-

RESERVATIO QUOAD FACULTATEM ABSOLVENDI

RESIGNATIO BENEFICII

periit, quando eodem tempore et modo non periisset apud dominum. 5. 75. et seq.

Possessor dubiae fidei, si incepit possidere cum dubio, debet rem integram restituere domino, quem debet diligenter inquirere. 5. 76. Si dominus non inveniatur, est restituenda pro qualitate dubii, si non excusetur, quia habuit rem a possessore bonae fidei. 5. 76. Si dubium superveniat possessioni, dum non inveniatur dominus, potest integre res aliena retineri. 5. 77. Si negligentia adfuit in inquirendo domino rei, restituenda est pro dubii quantitate. ibid. Si vendenda sit talis res, oportet manifestare dubium emptori. ibid. Etsi post adhibitam diligentiam probabilius esse dignoscatur rem esse alienam, integre potest retineri, si rationes vere probabiles dictent contrarium. 5. 77.

Possessor bonae fidei tenetur restituere fructus naturales, si extent, id in quo factus est ditior. 5. 78. Possessor malae fidei tenetur illos restituere, etsi non extent. 5. 78. Neuter tenetur restituere fructus pure industriales. ibid. Possessor malae fidei tenetur de damno, si illud causavit retinendo alterius pecuniam. ibid. Uterque possessor potest deducere expensas factas in colligendis fructibus mixtis, et valorem propriae industriae. 5. 79. Debent restituere fructus mixtos, qua parte sunt naturales, si extent, et possessor malae fidei, etiam si non extent. ibid. Debent restituere omnes fructus secundum quod sunt naturales, etsi dominus eos non percepisset. ibid. In deducendis expensis possessor malae fidei debet attendere non quid ipse, sed quid dominus expendisset. 5. 80. Vide *Expensae*.

Possessor bonae fidei potest restituere rem furi ad pretium recuperandum. 5. 81. Quid de hoc sentiant alii. 5. 81. Possessor malae fidei debet restituere rem furtivam domino, etsi non recuperaturus sit pretium. 5. 81. Possessor bonae fidei, si alteri vendat rem furtivam, tenetur emptori de evictione etsi in nihilo factus sit ditior. ibid. Si vendidit rem alienam majori pretio quam emerit, debet dare domino incrementum pretii. 5. 89. Si habuit a fure rem usu consumptibilem, seu quae functionem accipiat, debet restituere, si ex illius acceptione fur factus sit impotens ad restituendum. 5. 82. et quid si fur eam miscuisset cum propria. 5. 83. et seq.

RESTITUTIO QUOAD ORDINEM SERVANDUM INTER CAUSAS COOPERANTES AD INJUSTITIAM, ET QUOAD OBLIGATIONEM RESTITUENDI IN SOLIDUM

RESTITUTIO FACIENDA EX ACCEPTIS OB TURPEM CAUSAM etc.

RESTITUTIO QUOAD LOCUM, PERSONAS, ET TEMPUS, ET QUOAD CAUSAS AB EADEM EXCUSANTES

turus esset dominus. ibid. Debitum ex contractu solvendum est in loco contractus, vel in alio loco designato. 5. 143. et seq. Res est restituenda ei, cui fuit ablata, si illam justo titulo possidebat, non vero si sine justo titulo. 5. 124. Res aliena habita contractu lucrativo est restituenda vero domino. 5. 125. Possessor malae fidei debet iterum restituere rem, si non perveniat ad dominum, quando portator non sit designatus ab ipso domino. 5. 125. et seq. Possessor bonae fidei non tenetur iterum restituere si mittat rem ad dominum per nuntium fidelem. ibid. Res debita ex contractu, non trasferente dominium, perit domino, si non perveniat ad ipsum absque culpa. 5. 126. Secus si res habeatur ex contractu transferente dominium. 5. 127. Non est ex charitate restituenda res creditori, quoties abusurus est eadem in suum damnum spirituale. 5. 127. Non est restituenda ex justitia, si eadem abusurus sit in damnum corporale proprium, vel alterius. 5. 128. Satisfacit pro foro conscientiae creditori, qui solvit ipsius creditori. 5. 128.

Restitutio rei alienae facienda est, statim ac commode fieri potest. 5. 139. Quando facienda sit restitutio rei debitae ex contractu. 5. 130.

Impotentia moralis, dum scilicet subeundum est grave damnum vel spirituale, vel temporale, excusat a restitutione. 5. 141. et seq. In aequali necessitate creditoris et debitoris, si non sit extrema, debitor ex delicto restituere debet creditori. 5. 142. Debitor ex delicto tenetur ad lucrum cessans, vel damnum emergens, etsi inculpabiliter differat restitutionem. 5. 143. Potest differre restitutionem, qui restituendo deberet cadere a proprio statu juste acquisito. 5. 144. et seq. Condonatio plene libera creditoris non reprobata a jure liberat a restitutione. 5. 144. Consensus moraliter certus creditoris dat posse omittere, vel differre restitutionem. 5. 145. Licite omittitur ratione justae compensationis. Vide *Compensatio*. Quid observandum a confessario cum poenitente, qui se impotentem dicit ad restituendum. 5. 150. et seq. Quid cum eo, qui praesefert consensum creditoris. 5. 152. Quid denique cum eo, qui asserit se composuisse cum creditoribus. ibid.

Quis ordo servandus sit in restitutione facienda, et an talis ordo obliget in conscientia. 5. 130. et seq. Vide *Damnificator*, *Detractio*, *Deflorator*, *Homicidium*, *Damnificator, quoad impedimentum alteri impositum*, *Furtum*.

S

SATISFACTIO SACRAMENTALIS

naturalis, et positivi, bene vero aliquando ob scandalum pusillorum. ibid. Ob scandalum pusillorum occultandae, vel differendae sunt res spirituales, quae non sint de necessitate salutis, usquedum ipsarum rerum ratio reddatur. 3. 120. An peccet peccato scandali pater, vel dominus pecuniam in aliquo loco exponens ad filiorum, vel famulorum fidem probandam, sciens eam furaturos. 3. 125. et seq.

Scrupulus. Vide *Conscientia*.

SECRETUM

Quotuplex sit secretum. 5. 206. Est gravis culpa non servare secretum, quod ex natura rei servandum est, si exinde graviter laedatur jus tertii. ibid. Secretum promissum de re, quae de sua natura non exposcit secretum, obligat juxta intentionem promittentis. ibid. Secretum commissum de re gravi non potest sine gravi culpa manifestari. 5. 207. Secretum solummodo promissum non est servandum, si judex legitime interroget. 5. 207. Secretum commissum et promissum non potest manifestari etiam judici. 5. 208. et seq. Non est obligatio servandi hujusmodi secretum, quoties servandum esset cum gravi incommodo, et aliunde ex revelatione non laederetur bonum commune. 5. 209. Revelandum est, quoties ita exposcat charitas, vel necessitas avertendi malum innocentis, sive etiam illius, qui commisit secretum. 5. 208. Item si rationabiliter credi possit illum, qui commisit secretum, licentiam concessurum. 5. 208.

Parvitas materiae excusat a gravi culpa in revelatione secreti commissi. 5. 308. Item si uni aut alteri reveletur, qui sub secreto sint servaturi, si ex hoc infamia non oriatur. ibid. Item si judicari non possit eum qui commisit secretum, specialiter noluisse iis revelari. ibid. In dubio an res fuerit sub secreto commissa, vel an sit parvi momenti, sub secreto servanda est. 5. 209.

Inquirere alterius secretum de re gravi, est ex genere suo peccatum mortale. 5. 209. Quae excusent a gravi culpa in alterius secreto inquirendo, vel in illo manifestando. ibid. Est peccatum mortale aperire, seu legere alterius literas, quando non habentur pro derelictis. ibid. Licite leguntur a praelato literae sui subditi. ibid. Item, si rationabiliter credatur non esse invitos illos, quorum interest, vel nihil grave continere, 5. 210. Item si legantur ad propriam defensionem. ibid.

Servus. Vide *Error prout dirimit matrimonium*.

SIGILLUM CONFESSIONIS

Sigillum confessionis est *Debitum confessionem celandi*. 8. 115. Oritur ex jure naturali, divino et ecclesiae. ibid. et

SIMONIA

SIMONIA QUOAD BENEFICIA

spiritualia. 3. 229. Est simonia vendere pensiones pure spirituales, vel etiam mixtas. ibid. et seq. Hodie non licet inter resignantem et resignatarium absque labe simoniae inire pactum redimendi pensionem, vel cedendi jus exigendi fructus. 3. 247. Hujusmodi pactum est irritum ac inane, etiam intra sex menses a die receptae possessionis beneficii. ibid. Secus videtur dicendum de pacto inito post sex menses, vel de pensione ex alio titulo, quam resignationis relicta. ibid. Vendere juspatronatus est simonia juris ecclesiastici. 3. 230. et seq. Post jus quaesitum indubitatum et certum in beneficio licet redimere injustam vexationem. 3. 232. Habens jus indubitatum ad beneficium, si desit sola possessio, potest sine simonia dare pecuniam injuste eam impedienti. 3. 233. Habens jus acquirendum ad beneficium, ad redimendam injustam vexationem non potest sine simonia dare pecuniam ei, qui potest obesse et prodesse, bene vero si tantum possit obesse. 3. 233. et seq. Potest dari absque simonia pecunia determinatis ad eligendum indignum, vel minus dignum, ne id faciant. 3. 234. et seq.

Non est simonia permutare ad invicem res spirituales ejusdem ordinis, exceptis beneficiis. 3. 236. Est simonia juris ecclesiastici propria auctoritate inter se permutare beneficia. ibid. Quid veniat nomine beneficiorum, quorum permutatio est prohibita. 3. 237. Qui sit superior, de cujus licentia potest fieri permutatio. ibid. Beneficia permutando non debent esse reservata, etiamsi unum tantum reservatum sit sive generaliter, sive specialiter. ibid. Non potest ordinarius consentiens in permutationem beneficiorum, compensare pecunia inaequalitatem fructuum, bene vero imponendo pensionem super ipsis beneficiariis, et non super beneficiis. 3. 237. et seq.

Est simonia transigere inter litigantes de aliquo beneficio, tradendo pecuniam. 3. 238. Quaecumque transactio, facta in materia beneficiaria propria auctoritate, est simoniaca. ibid. Non es simonia, si fiat ex superioris auctoritate, et interveniente justa causa. 3. 240. Quae sint justae causae. 3. 240. et 248. et seq.

Ordinarius potest admittere resignationes beneficiorum libere et absolute factas. 3. 240. Esset simonia, si acceptaret resignationem beneficii cum pacto illud conferendi personae designatae. 3. 241. Si non adsit pactum, sed tantum resignans beneficium exprimat suam intentionem, non erit simonia. ibid. Intervenit simonia, si resignatio fiat cum reservatione pensionis. 3. 241. Item si exigantur a resignatario expensae

SPONSALIA

vuntur sponsalia, sicut etiam si patiatur osculum etc. 9. 79. et seq. Etsi omnino per vim oppressa fuerit. 9. 80. Etiam per fornicationem sponsi habitam post sponsalia, vel per frequentia oscula et tactus cum alia, etiamsi sponsalia fuerint jurata. ibid.

Si sponsalibus aliquid superveniat, vel adfuerit antea quod si fuisset praevisum, vel non ignoratum, non contracta fuissent sponsalia, dat justam causam a sponsalibus recedendi. 9. 81. et seq. Quid judicandum in dubio, an quis fuisset contracturus 9. 82. Divitiae inopinato uni ex sponsis supervenientes, non praebent justam causam recedendi a sponsalibus. 9. 83. Justa contradictio parentum est justa causa recedendi a sponsalibus. 9. 83. Quando juste contradicerent. ibid. Item prudens timor exhaeredationis, si id non praevisum fuerit ante sponsalia. 9. 85. Qui culpa sua apposuit impedimentum dirimens, tenetur quaerere dispensationem, et id etiam cum suo gravi incommodo. 9. 85. et seq. Quando intelligitur sponsos renunciasse juri resiliendi a sponsalibus 9. 86. et seq. Habens defectum occultum sufficientem ad dissolvenda sponsalia, potest eadem contrahere si defectus non reddat matrimonium valde difficilius. 9. 87.

Explicatur illa excommunicatio in nostra dioecesi archiepiscopo reservata. *Sponsi de futuro sub eodem tecto pernoctantes, sine nostra, vel vicarii generalis licentia*. 9. 90. Pridie, vel ipsa die, qua celebrandum est matrimonium, non solum parochi, sed et cappellani curati possunt ab eadem absolvere. 9. 91. et seq. Licet matrimonium contractum per procuratorem nullum sit, si mandans voluntatem revocaverit, etsi procuratori non innotescat revocatio, non ita statuendum de sponsalibus. 9. 95. et seq. Sicut merum silentium alterius partis non sufficit ad contrahenda, ita neque ad dissolvenda sponsalia. idid. et seq. An ad dissolvenda sponsalia requiratur alicujus judicis auctoritas. 9. 96. et seq.

SPONSIO

Sponsio est contractus, in quo duo, vel plures contendentes de eventu, vel veritate alicujus rei, ad invicem sibi aliquod spondent, ut sit illius, qui veritatem fuerit assequutus. 6. 177. Ad justitiam sponsionis necessaria est saltem fere aequalis incertitudo rei affirmatae, vel negatae. ibid. et seq. Habens certitudinem ordinarie non potest retinere quod lucratus est,, etsi alter dixerit velle spondere, quamvis habeat talem certitudinem 6. 177. Ad inducendam inaequalitatem necessaria non est omnimoda certitudo, sed satis est, si unus habet conjecturas validiores. 6. 177. et seq.

do ea intentione fit aliquid, ut experimentum sumatur de aliquo divino attributo. 5. 185. Dicitur interpretativa, quando quis aliquid facit, vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinabile nisi ad experimentum sumendum. ibid. Hujusmodi tentationes specie non differunt. ibid.

TESTAMENTUM

Testamentum est ultima voluntas cum directa haeredis institutione. 6. 230. Testamentum solemne habet omnes solemnitates a jure praescriptas, secus non solemne, seu privilegiatum. ibid. Testamentum scriptum, seu clausum, est quod fit scriptura, et obsignatum traditur. 3. 130. Nuncupativum sat est, si sine scriptura fiat coram testibus necessariis. 6. 230. et seq. Ad valorem testamenti scripti ultra institutionem haeredis etc. requiruntur septem testes idonei, et ad id rogati. 6. 231. Ulterius requiritur quod sit scriptum manu ipsius testatoris, vel alterius de ejus mandato. ibid. Testes debent non solum audire, sed videre testatorem. ibid. Testamentum debet esse subscriptum manu testatoris, vel octavi testis. ibid. Eodem tempore omnes testes debent subscribere, et obsignare testamentum. ibid. Ad valorem testamenti nuncupativi necessaria est institutio haeredis, designando personam determinatam, quae designatio non potest fieri per schedulam post mortem legendam, vel ab altero cui commiserit testator. 6. 232. et seq. Requiruntur septem testes idonei ad id rogati, coram quibus testator per se, vel ad interrogationem alterius manifestet suam voluntatem. 6. 232. et seq. Isti testes debent esse nulla lege, vel jure inabiles ad testandum, inter quos habetur haeres, vel pater, vel fratres ipsius haeredis. ibid. Si moriatur testator, antequam testamentum sit absolutum, quia nempe alia erat dicturus, corruit testamentum; si non instituisset haeredes, qui alias venirent ab intestato. 6. 233. Si adsint quae necessaria sunt de jure naturae, in foro conscientiae sustineri potest testamentum, cui desint juris solemnitates. 6. 234. Etiam pro foro externo sustinentur fideicommissa, et legata facta a testatore in testamento minus solemni, si haeres ab intestato per seipsum audierit. ibid. Idem dici potest, si per seipsum audivit institui haeredem aliquem extraneum. ibid. Postquam judex declaraverit nullum testamentum factum sine solemnitatibus, non potest etiam quoad forum conscientiae retineri quod habitum est ex testamento minus solemni. 6. 235. et seq.

Juxta statutum Lucense, si de testamento appareat publicum instrumentum, sat est adfuisse tres testes, masculos,

TESTAMENTUM QUOAD CAUSAM PIAM
ALIAQUE PRIVILEGIA

THESAURUS

rum pretiosarum, cujus non extat memoria. 5. 29. Thesaurus inventus arte magica a judice totus adjudicandus est fisco. ibid. Dominus fundi debet ejusdem partem habere, si non fuit auctor, ut arte magica inveniretur. ibid. Thesaurus inventus in proprio fundo, vel in loco, ubi nullus habeat dominium proprietatis, totus est inventoris. ibid. Thesaurus casu inventus in alieno fundo, est dividendus inter inventorem et dominum fundi. 5. 29. Thesaurus de industria adinventus in alieno fundo, ante sententiam judicis est, ut supra, dividendus, quamvis judex possit totum domino adjudicare. ibid. et seq. Idem dicendum, si effodiatur de licentia domini, dum ipsi celetur, ibi esse thesaurum. 5. 30. Si quis effodiat de licentia domini, manifestando habere conjecturas ibi esse thesaurum, totus est inventoris, nisi aliud in pactum deducatur. ibid.

Casu inveniens thesaurum in fundo, cujus unus habeat dominium directum, alter utile, acquirit medietatem, et altera medietas est inter praedictos dividenda. 5. 30. Si inveniat ex industria, post sententiam judicis totum est dominorum. ibid. Si inveniat dominus directus, habet medietatem, ut inventor, et partem alterius medietatis, ut dominus. ibid. Simplex usufructuarius nil habet de thesauro invento. ibid. An quis emere possit pretio ordinario fundum, in quo scit thesaurum absconditum. 5. 31.

TITULUS PRO ORDINIBUS SACRIS

Titulus, unde quis promoveri possit ad ordines sacros, est beneficium sufficiens ad congruam sustentationem, pensio, seu patrimonium, quando ita exposcat utilitas ecclesiae, et paupertas religiosa. 9. 34. Episcopus ordinans sine titulo tenetur alimenta praestare ordinato si alias non habeat unde vivat. 9. 34. et seq. Si plures episcopi ad sacros ordines aliquem sine titulo promoveant, tenentur in solidum ad alimenta. 9. 35. Ad eadem tenetur episcopus concedens dimissorias titulum non habenti. ibid. Ad eadem non tenetur, si inculpabiliter hoc fecit. ibid. Tenetur ad alimenta non solum episcopus sine titulo aliquem promovens, sed etiam ejus successor. ibid. Episcopus promovens sine titulo, et paciscens cum promovendo de non exigendis alimentis remanet per triennium suspensus ab ordinum collatione, et videtur simoniam committere. ibid. Episcopus ordinans sine titulo religiosum non professum, remanet ipso jure per annum suspensus a collatione ordinum, et ordinatus ab executione ordinum, et fit irregularis in eis ministrando. ibid. Ordinati titulum simulando, non remanent

V

VANUS ORNATUS

Vanus ornatus importat superfluitatem ornamentorum ad augendam pulchritudinem ob vanam gloriam captaodam. 1. 91. Quando ornatus fit licitus, vel illicitus. ibid.

VENDITIO QUOAD EVICTIONEM

Evictio est recuperatio apud judicem rei suae, quam alter justo titulo acquisierat. 6. 5. Quae requirantur, ut venditor teneatur de evictione. 6. 5. Postquam res fuit evicta, venditor tenetur restituere totum pretium, si tota fuit evicta; et pars pretii, si fuit evicta pars. 6. 6. Si solum pars fuit evicta, emptor non potest agere ad rescissiooem contractus. ibid. Venditor postquam res fuit evicta, debet etiam restituere emptori lucrum cessans, damnum emergens et expensas, quas fecit in re evicta etc. ibid. 6. 7. Si processit bona fide ad haec non tenetur nisi post judicis sententiam. ibid. Quando venditor non teneatur ad evictionem. 6. 8.

VOLUNTARIUM

Voluntarium procedit a principio intrinseco cum cognitione omnium pertinentium ad actionem. 1. 30. Voluntarium in se est illud, quod immediate est volitum. 1. 31. Voluntarium in causa datur, quando primo et per se est volita causa illius. ibid. Voluntarium directum est quod primo intenditur, et iodirectum, quod primo non intenditur. ibid. Voluntarium explicitum datur, dum quis actu expresso aliquid vult, et implicitum, quando interpretatur aliquid velle. ibid. Voluntarium liberum datur, quando voluntas potest aliquid velle et nolle, et necessarium datur quando non potest non velle. 31. et 32. Voluntarium actuale importat voluntarium actu velle. 1. 32. Voluntarium virtuale datur, quando actus voluntatis perseverat in aliquo effectu. ibid. Voluntarium habituale, nec actu datur, nec perseverat in effectu, sed ita dicitur, quia non fuit retractatum. ibid.

VOTUM

Votum est promissio deliberata, facta Deo de bono meliori. 3. 312. Ad votum sufficit virtualis deliberatio. ibid. Promissio, quae nullatenus respiceret Deum, non haberet rationem voti. 3. 314. Votum simplex et solemne acciden-

VOTUM QUOAD OBLIGATIONEM

moraliter diversa, cessat illius obligatio. 4. 32. Si mutatio sit perpetua, extinguitur obligatio; suspenditur, si sit ad tempus. 4. 32.

Vide *Commutatio*, *Dispensatio*, *Irritatio*.

USURA

Usura est lucrum immediate proveniens ex mutuo. 6. 16. Dicitur palliata, quando mutuum palliatur sub specie alterius contractus, ad recipiendum lucrum sub ficto titulo illius 6. 17. Dicitur externa quando intercedit pactum expressum mentalis, quando adest animus lucrandi ex mutuo, sed non expressus. ibid. Lucratoria est usura, quando ex mero mutuo lucrum intenditur, et haec illicita, compensatoria, quando aliquid supra sortem exigitur ad proprium damnum reparandum, et haec omni jure permissa. 6. 29. et seq. Usura illicita est jure naturali, divino et ecclesiastico. 6. 17. et seq. Usura mentalis, qua quis sperat sibi aliquid dandum a mutuatario ex justitia, non ex gratitudine, aut liberalitate, illicita est, et restituendum est quod ita dedit mutuatarius. 6. 18. Secus, si mutuatarius dedit liberaliter, quamvis mutuans accepit tamquam ex justitia debitum. 6. 19.

Mutuans potest sine usura obligare mutuatarium ad exhibendam amicitiam, non vero extraordinaria obsequia. 6. 22. Non potest deducere in pactum remissionem offensae, si alias ad eam remittendam mutuatarius non tenebatur. ibid. Potest ex vi mutui obligari ad ea, ad quae tenebatur ex justitia, vel charitate. 6. 22. et seq. Non potest sine usura imponi mutuatario obligatio ad remutuandum. 6. 23. Non potest deduci in pactum, ut mutuatarius det aliquid ex benevolentia, vel gratitudine. 6. 24. An sit usura obligare mutuatarium ad dandam cautionem, pignus etc. ibid. An in favorem piae causae exigi possint usurae. 6. 28. An aliquid lucrum licitum sit reportare ex mutuo facto diviti, maxime si is in negociis lucrosissimis mutuatam pecuniam impendat. 6. 26.

Ratione lucri cessantis, vel damni emergentis mutuans potest aliquid exigere a mutuatario. 6. 27. Oportet tamen lucrum cessare, vel damnum emergere ratione mutui 6. 28. An dicatur cessare, si mutuans habebat aliam pecuniam, quam mutuatam, dum eam nolebat negociationi exponere. ibid. Item oportet monere mutuatarium de lucro cessante, vel damno emergente. ibid. Si mutuum extorqueatur vi et fraude, solvenda sunt lucrum cessans, vel damnum emergens, et si non deducta fuerint in pactum. ibid. Item dicendum, si mutuatarius sit in mora culpabili restituendi. 6. 28.

USURA QUOAD OBLIGATIONEM RESTITUENDI

UXOR